

Forenzični intervju s djecom žrtvama kaznenih djela: Pregled i analiza dosadašnjih spoznaja

Jukić, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, University Department of Forensic Sciences / Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel za forenzične znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:227:419551>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported / Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

SVEUČILIŠTE
U
SPLITU

SVEUČILIŠNI
ODJEL ZA
FORENZIČNE
ZNANOSTI

Repository / Repozitorij:

[Repository of University Department for Forensic Sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
SVEUČILIŠNI ODJEL ZA
FORENZIČNE ZNANOSTI
FORENZIKA I NACIONALNE SIGURNOSTI

DIPLOMSKI RAD

Forenzični intervju s djecom žrtvama kaznenih djela:
pregled i analiza dosadašnjih spoznaja

IVAN JUKIĆ

Split, lipanj 2024.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
SVEUČILIŠNI ODJEL ZA
FORENZIČNE ZNANOSTI
FORENZIKA I NACIONALNE SIGURNOSTI

DIPLOMSKI RAD

**Forenzični intervju s djecom žrtvama kaznenih djela:
pregled i analiza dosadašnjih spoznaja**

Mentor: doc. dr. sc. Tina Peraica

Student: Ivan Jukić

Matični broj studenta: 0055231564

Split, lipanj 2024.

Rad je izrađen u Imotskome pod nadzorom doc. dr. sc. Tine Peraice u razdoblju od 15. ožujka 2024. godine do 17. lipnja 2024. godine.

Datum predaje diplomskog rada:

Datum prihvatanja rada:

Datum usmenog polaganja:

Povjerenstvo:

1. prof. dr. sc. Josip Kasum

2. izv. prof. dr. sc. Ana Jeličić

3. doc. dr. sc. Tina Peraica

Sadržaj:

1. UVOD	1
2. CILJ RADA	3
3. IZVORI PODATAKA I METODE	4
4. REZULTATI I RASPRAVA	5
4.1. Forenzični intervju.....	5
4.1.1. Razlika između forenzičnog i kliničkog intervju.....	6
4.2. Forenzični intervju kod djece žrtava kaznenog djela	7
4.2.1. Specifičnosti forenzičnog intervju.....	8
4.2.2. Karakteristike forenzičnog intervjuiranja djece žrtava kaznenog djela	9
4.2.3. Sposobnost djeteta da pruži kvalitetne informacije na temelju kronološke dobi.....	10
4.2.4. Postavljanje pitanja pri provedbi forenzičnog intervju.....	13
4.2.5. Faze forenzičnog intervju.....	16
4.2.6. Prostorije za provedbu forenzičnog intervju.....	17
4.2.7. Upotreba pomoćnih sredstava pri provedbi forenzičnog intervju.....	21
4.3. Protokoli za forenzično intervjuiranje djece.....	24
4.3.1. Program Nacionalnog centra za zastupanje djece	25
4.3.2. RATAC protokol za forenzičko intervjuiranje djece	27
4.3.3. NICHD protokol za forenzično intervjuiranje djece	28
4.4. Važnost evaluacije forenzičnog intervju.....	32
4.4.1. Metode procjene učinkovitosti forenzičnog intervju.....	32
4.4.2. Griffithsova mapa pitanja	33
5. RASPRAVA	35
6. ZAKLJUČCI	40
7. LITERATURA	41
8. SAŽETAK.....	44
9. ABSTRACT	45
10. ŽIVOTOPIS	46
11. IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI	48

Popis oznaka i kratica

BARS - Ponašajno utvrđena skala ocjenjivanja (engl. *Behaviorally Anchored Rating Scale*)

CJC - Dječji pravosudni centar (engl. *Children's Justice Center*)

DVD – Optički disk (engl. *Digital Versatile Disc*)

GQM - Griffithsova mapa pitanja (engl. *Griffiths Question Map*)

NCAC - Nacionalni centar za zastupanje djece (engl. *National Children's Advocacy Center*)

NCAC CFIS - Program forenzičkog intervjua s djecom Nacionalnog dječjeg saveza (engl. *National Children's Advocacy Center's Child Forensic Interview Structure*)

NICHHD - Nacionalni institut za dječje zdravlje i ljudski razvoj (engl. *National Institute of Child Health and Human Development*)

SAD - Sjedinjene Američke Države

VHS – Sustav kućnih videa (engl. *Video Home System*)

ZKP - Zakon o kaznenom postupku

1. UVOD

Forenzični intervju specifična je vrsta intervjua koji se koristi u istražnim i sudskim postupcima kako bi se saznale točne i pouzdane (vjerodostojne) informacije od žrtava ili svjedoka kaznenih djela te se provodi na način da se minimiziraju mogućnosti njihove retraumatizacije. Forenzični intervju je samo dio istrage a ne cijela istraga. Ipak, zbog te činjenice ne treba umanjivati njegovu važnost jer je on sredstvo kojim se dobivaju veoma bitne informacije i priznanja kojima se uz postojeće dokaze dolazi do razrješavanja slučaja te koje imaju veoma važnu ulogu u sudskom procesu. Forenzični intervju tehnika je razgovora koja se provodi između posebno za to obučenog stručnjaka – forenzičara i osobe koja se ispituje, bilo u svojstvu žrtve, svjedoka ili osumnjičenoga za počinjenje kaznenog djela. Kao takav, predstavlja jedan cijeli proces koji se sastoji od planiranja i pripremanja, provođenja intervju, prikupljanja odgovora, završetka, zaključaka i evaluacije.

Forenzičar koji obavlja intervjuiranje dužan je strogo pratiti proces intervjuiranja kako bi intervju bio dobar a informacije dovele do cilja zbog kojeg se intervju i obavlja. Korak dalje odnosno korak detaljnije ispred stručnjaka je kada su subjekt njihovog intervjuiranja djeca, pogotovo djeca žrtve kaznenog djela. Način provođenja forenzičnog intervju s djecom žrtvama i svjedocima kaznenih djela ovisi o djetetovoj razvojnoj razini te o obilježjima kaznenog djela čije okolnosti se ispituju. Kada se radi o forenzičnom intervjuiranju djece pažnja se obraća na svaki detalj, od prostorije u kojoj će se intervjuiranje obavljati, uzrast djeteta i njegove emocije, posebice strah, kojemu je ono bilo i moguće trenutno jeste izloženo, s obzirom da imaju direktan utjecaj na kvalitetu dobivenih informacija. Uz već navedene specifičnosti forenzičnog intervjuiranja djece i sam tijek ispitivanja ima svoje faze: uvod, uspostavu odnosa, ispitivanje epizodičkog pamćenja, prelazak na pitanja relevantna za slučaj, istraživanje slučaja, pauza, dobivanje informacija koje dijete nije spomenulo, postupak u slučaju ne dobivanja očekivanih informacija, informacije o razotkrivanju, završavanje i pričanje o neutralnoj temi.

Promatrajući protokole koji se primjenjuju pri samom forenzičnom intervjuiranju i dodajući njima protokole specifičnog intervju djeteta, forenzično intervjuiranje djeteta žrtve kaznenog djela zahtjevan je posao i nije nešto što može obavljati svaki stručnjak – forenzičar. Stoga, je potrebna dodatna izobrazba te redovna i kvalitetna evaluacija provedenog forenzičnog intervju djece kako bi se utvrdila njegova učinkovitost te osposobili najbolje stručnjake za obavljanje ovoga posla.

U radu će biti prikazana obilježja forenzičnog intervjua i njegova razlika u odnosu na klinički intervju. Nadalje biti će prikazane specifičnosti i obilježja provođenja forenzičnog intervjua s djecom žrtvama kaznenih djela te različiti protokoli koji se primjenjuju prilikom forenzičnog intervjuiranja djece. Zaključno biti će prikazana komparativna analiza dva najčešće korištena protokola u forenzičnom intervjuiranju djece žrtava kaznenih djela - Nacionalnog institut za dječje zdravlje i ljudski razvoj (engl. *National Institute of Child Health and Human Development*) - NICHD protokol i Centra za zastupanje djece i ustanova CornerHouse-a - RATAC protokol.

2. CILJ RADA

Osnovni cilj rada je prikazati dosadašnje spoznaje o forenzičnom intervjuiranju djece - žrtava kaznenih djela te provesti komparativnu analizu postojećih metoda forenzičnog intervjuiranja djece. Sekundarni cilj rada je identifikacija prednosti i nedostataka različitih pristupa.

U radu će se prikazati povijesni razvoj metoda forenzičnog intervjuiranja, analizirati različite metode njegovog provođenja i njihova obilježja te će se analizirati specifičnosti forenzičnog intervjuiranja djece žrtava kaznenih djela.

3. IZVORI PODATAKA I METODE

Pri izradi rada korištena je stručna i znanstvena literatura domaćih i inozemnih autora, odnosno provedeno je teorijsko istraživanje putem sekundarnih izvora podataka. Pri tome su od znanstveno-istraživačkih metoda korištene metode deskripcije i kompilacije, induktivna i deduktivna metoda te metode analize i sinteze. Pojmovi koji su korišteni za pretraživanje bili su: „forenzični intervju“, „forenzični intervju s djetetom“, „protokoli za forenzično intervjuiranje djeteta“ i „intervjuiranje djeteta koje je žrtve zlostavljanja“.

4. REZULTATI I RASPRAVA

4.1. Forenzični intervju

Sam po sebi, intervju predstavlja razgovor, tehniku razgovora, najčešće primijenjenu u novinarstvu, kojom se sadržaj izražava u obliku pitanja i odgovora (1). Približno forenzici, intervju se definira kao oblik razgovora u kojemu dvije ili više osoba sudjeluju u verbalnoj i neverbalnoj interakciji radi ostvarivanja unaprijed određenog cilja (1). Da bi se potpuno smjestio u forenziku, forenzični intervju se definira kao korištenje forenzičnog ispitivača za dobivanje izjave od osobe koja se ispituje na razvojno i kulturno osjetljiv, nepristran način i način utvrđivanja činjenica koje će podržati donošenje točnih i pravednih odluka u kaznenom pravosuđu. Forenzični intervju sam po sebi je karakteristična disciplina i neispravan je stav koji se može često sresti u literaturi a to je da se on poistovjećuje s kliničkim intervjuom.

Forenzični intervju je ključni dio sudskog procesa za napredak bilo koje istrage, s namjerom prikupljanja što više točnih i pouzdanih informacija. To je proces koji uključuje planiranje i pripremu, provođenje intervju, prikupljanje informacija, završetak intervju i evaluaciju podataka (2).

Planiranje i priprema su vitalni dio kako svih istražnih razgovora tako i forenzičnog intervju. Kod planiranja i pripreme važno je da službenici koji će vršiti ispitivanje, odnosno intervju, razmotre načine na koji će se obaviti razgovor kako bi se njime u konačnici doprinijelo istrazi (zbog koje se ispitivanje i provodi). Službenik/službenici koji vode razgovor trebali bi imati jasno razumijevanje svrhe intervju i trebali bi razmotriti kada i gdje će se održati. Ako postoje dva službenika koji vode intervju, trebali bi se jasno znati što je čija uloga u intervjuu ali također oni bi trebali biti svjesni svih poznatih činjenica u slučaju i, ako ispituju osumnjičenika, trebali bi imati sve dostupne dokaze protiv njega/nje te znati u kojem će trenutku razgovora dokazi biti razotkriveni (2). Provođenje intervju je sljedeći korak u procesu forenzičnog ispitivanja, te je ujedno i središnji dio procesa stvarnog ispitivanja. Sastoji se od više faza objašnjenih u narednom poglavlju. Uključuje početak razgovora i izgradnju odnosa sudionika ispitivanja: službenika koji obavljaju ispitivanje i osobe koja se ispituje bilo da se radi o osumnjičeniku, žrtvi ili svjedoku. Način na koji se provodi ispitivanje presudan je za ukupni uspjeh intervju. Ovo je složena i ključna faza forenzičnog ispitivanja pa je u njoj svakako potrebno paziti na korištenje odgovarajućeg jezika, fleksibilnosti u razgovoru i

stvaranje atmosfere koja je ugodna za sugovornika (2). Provođenje bilo kakvog ispitivanja čini se u svrhu prikupljanja informacija bitnih za proces koji se istražuje. Svaka informacija koja se prikupi prilikom forenzičnog ispitivanja može povećati točnost i dosljednost. Kada se informacije prikupe one se dijele u određene kategorije kako bi se ispitalo više pojedinosti o određenoj kategoriji ili razjasnile nejasnoće iz određene kategorije (2). Ispitivač može upotrijebiti nekoliko pokušaja da potakne ispitanika da se prisjeti svih događaja; ovo može uključivati poticanje ispitanika da promijeni perspektivu koristeći određene tehnike ispitivanja nakon čega slijede fokusirani odgovori. Tijekom ovog dijela procesa ispitivanja službenici predstavljaju sve relevantne i druge dostupne dokaze osobi koja se ispituje kako bi je potakli da iznese informacije relevantne za postupak koji se vodi. Završetak je kraj procesa forenzičnog ispitivanja koje pored ispitivača uključuje i dodatno osoblje koje je intervju promatralo bez direktnog kontakta s djetetom a koje sažima sve što se prikupilo tijekom ispitivanja. Ovakav kraj procesa ispitivanja koristan je za provjeru jesu li svi aspekti ispitivanja bili dovoljno pokriveni. Također, njime se dobiva objašnjenje što je ispitivanjem učinjeno. Nakon završne faze preostaje još i faza evaluacije koja je od vitalne važnosti za cijeli proces intervju jer se u njoj obrađuju informacije dobivene u procesu ispitivanja (2). Ne radi se samo o procjeni koliko je informacija dobiveno, odnosno je li dobiveno priznanje (ako se radi o osumnjičeniku), točnije, evaluacija bi trebala obuhvatiti ispitivača, odgovarajuće supervizore i ocjenu izvedbe uključujući cijeli proces ispitivanja: dobivene informacije, uspostavljeni odnos te pridržavanje politike i prakse prilikom ispitivanja.

4.1.1. Razlika između forenzičnog i kliničkog intervju

Prije svega potrebno je utvrditi razliku između forenzičnog i kliničkog intervju. Ono što razlikuje ove dvije vrste intervju jeste cilj koji se njima želi ostvariti. Cilj forenzičnog intervju je dobiti odgovore na pitanja koja su važna za sudsku proceduru, dakle cilj je dobiti objektivnu i jasnu sliku detalja počinjenog kaznenog djela. Klinički intervju, s druge strane, za cilj ima identificirati problem i postići plan rješenja problema terapijskom intervencijom (3). Dok klinički intervju za cilj ima riješiti određena traumatska iskustva, forenzični intervju za cilj ima razotkrivanje činjenica koje bi u svojoj konačnici razriješile kazneno djelo. Klinički i forenzični intervju razlikuju se i po sredstvima kojima se oni provode; dok klinički upotrebljavaju sredstva za slobodnu ekspresiju, forenzični intervju sredstva upotrebljava da bi se pomoglo u

iskazivanju. Ono gdje se ove dvije vrste intervjuja susreću samo je područje gdje forenzični intervju kao strategiju koristi istraživačke tehnike zajedno sa selektivnim terapijskim tehnikama u legalno prihvatljivom okviru. Mjesto u kojem se klinički i forenzični intervju potpuno poklapaju jesu njihovi konzumenti, tj. djeca i roditelji i referentni centri. Forenzični intervju provode za to posebno obučeni službenici – forenzičari. Iskusan službenik koji provodi intervju treba imati plan i ciljeve intervjuja te slijediti određene utvrđene protokole za provedbu forenzičnih intervjuja. Forenzičar također zna kako uočiti i izbjeći navođenje na lažna priznanja (4). S druge strane, klinički intervju provodi medicinsko osoblje, liječnici, najčešće psihijatri, te psiholozi koji svojim stručnim znanjem pokušavaju ustanoviti kliničko stanje osobe, postaviti određenu dijagnozu i podvrgnuti osobu pravom liječenju. Iako nikako nisu istoznačnice, kada se radi o žrtvama kaznenog djela nije rijetkost da se osoba podvrgava oba tipa intervjuja ili ispitivanja, kliničkom kako bi se utvrdila nastala šteta i forenzičnom kako bi se počinitelj kaznenog djela priveo pravdi i odgovarao za svoj zločin.

4.2. Forenzični intervju kod djece žrtava kaznenog djela

Mnogi istraživači proučavali su dječje kapacitete da pruže točne informacije o svojim prošlim iskustvima, dok su drugi obratili posebnu pozornost na njihovu sugestibilnost. Istraživanje je pokazalo da, iako se djeca jasno mogu sjetiti događaja koje su doživjela, odnos između dobi i pamćenja je složen, s nizom čimbenika koji utječu na kvalitetu pruženih informacija (5). Možda najvažniji od ovih čimbenika odnosi se na sposobnost ispitivača da izvuče informacije te djetetovu spremnost i sposobnost da izrazi to, a ne na koliku je količinu detalja kaznenog djela dijete upamtilo. Kao i odrasli, djeca mogu biti informativni svjedoci, i razne profesionalne skupine i stručnjaci su to prepoznali, nudeći preporuke u vezi s najučinkovitijim načinima provođenja forenzičnih ili istražnih razgovora s djecom. Jasno je da je često moguće dobiti vrijedne informacije od djece, ali za to su potrebni pažljivi istražni postupci, kao i realna svijest o njihovoj sposobnosti. Sigurno je da djecu treba intervjuirati što je prije moguće nakon kaznenog djela za koje se sumnja da je nad djetetom počinjeno. Dužnost ispitivača je da sami uvode u intervju što je moguće manje informacija dok potiču djecu da daju što više informacija u obliku narativa izazvanih korištenjem otvoreni pitanjima. Prije nego što se raspravlja o suštinskim pitanjima, obično se traži da objasne svoje uloge, svrhu intervjuja i osnovna pravila. Istražitelji se stalno pozivaju da daju prednost otvorenim pitanjima za dobivanje preciznijih informacija, te da pitanja za prepoznavanje koriste kasnije i to samo kada

je potrebno otkriti neotkrivene informacije koje mogu biti ključne za razrješenje kaznenog djela. Mnogo je vjerojatnije da će korištenje takvih pitanja biti točnije od informacija dobivenih korištenjem više fokusiranih pitanja za prepoznavanje. Otvorena pitanja potiču ispitanika da se prisjeti informacija. Ispitivači također trebaju izbjegavati da ne pitanja koja mogu navesti djecu da potvrdno odgovore na pitanja zbog njihovog neiskustva. Ipak, i pored svih utvrđenih standarda forenzičari često imaju poteškoća u pridržavanju preporučenih praksi prilikom forenzičnog intervjua djeteta. Odgovor na to bio je nastanak „savršenog“ protokola, *NICHD* protokola, koji je razvijen u Nacionalnom institutu za dječje zdravlje i ljudski razvoj (engl. *National Institute of Child Health and Human Development*), 2000. godine. Ovaj protokol intervjua dizajniran je za prevođenje profesionalnih preporuka u operativne smjernice i vodi ispitivače kroz sve faze istraživačkog razgovora, ilustrirajući upute i tehnike slobodnog prisjećanja kako bi se povećala količina informacija otkrivenih iz djetetovog sjećanja (5).

Forenzični intervjua djeteta općenito predstavlja forenzični razgovor s djetetom. Međutim, ovdje se ne radi o neobaveznom opušenom razgovoru već stručnom razgovoru po točno određenim i propisanim smjernicama jer se od djeteta dobivaju informacije koje su presudne za razrješenje kaznenog djela. Prvenstveno treba reći da je forenzični intervjua samo dio istrage a ne cijela istraga. Forenzični intervjua provodi se u svrhu istrage, odnosno pomoći pri istrazi, na pravno obranjiv način i prihvaća se na sudu. Strukturiran je na način da se dobiju specifične vrste informacija od subjekta kako bi se postigao maksimalni integritet. To znači da se sve pažljivo dokumentira te iskaze potkrijepi drugim dokazima prikupljenima tijekom istrage.

4.2.1. Specifičnosti forenzičnog intervjua kod djece žrtava kaznenog djela

Kada promatramo pojam djeteta u kontekstu forenzičnog intervjuiranja, prije svega važno je napomenuti da je dijete najčešće žrtva ili svjedok kaznenog djela. Nešto rjeđe dijete je počinitelj ali takvi slučajevi nisu iznimka i svakako postoje. Uzimanje izjave, odnosno forenzično intervjuiranje djeteta koje je žrtva i nad njim je počinjeno nasilje je specifičan zadatak koji se nalazi pred službenikom koji će ga obavljati. Od djeteta nije uvijek ni lako ni jednostavno dobiti informacije a pogotovo kada je dijete bilo izloženo velikoj traumi. Taj postupak podrazumijeva evociranje djetetova sjećanja na stresni događaj kojem je bilo izloženo (3). Cilj forenzičnog intervjua je u tako deliktним situacijama dobiti vjerodostojnu izjavu, točno

određenim procesom karakterističnim za svaki forenzični intervju ali uz veliku pažnju usmjerenu djetetovom emocionalnom stanju i izbjegavanju bilo kakvog izlaganja djeteta dodatnom stresu. Da bi se to i ostvarilo potrebno je prethodno obratiti pažnju na nekoliko detalja. Prvi detalj bio bi utvrditi kolikim kapacitetom dijete raspolaže i može li tim kapacitetom dati vjerodostojnu izjavu. Drugo, potrebno je provjeriti i psihičko stanje djeteta koje će se intervjuirati jer od psihičkog stanja ovisi adekvatnost provedenog intervjuja. Ovi detalji procjenjuju se na osnovu razvojne razine djeteta, utvrđivanju kapaciteta pamćenja i mogućnosti iznošenja detalja iz sjećanja te utvrđivanju sposobnosti djeteta da verbalno opiše svoje iskustvo (3). Važno je i raspolagati informacijama o djetetovom svakodnevnom životu kao i konteksta u kojemu se kazneno djelo dogodilo. Cijeli proces izvođenja intervjuja dakle ovisi o utvrđenom stupnju djetetova razvoja. Intervju se može provesti jedanput ili više puta, ovisno o djetetu, o stupnju profesionalnosti provedenog intervjuja, djetetovim sigurnosnim uvjetima i slično. Nekada je dovoljno provesti ga samo jednom a događa se i da rezultati na osnovu analize provedenog intervjuja nisu dovoljno jasni pa ga je potrebno i ponoviti. Ispitivanje veoma male djece uključuje upotrebu određenih pomoćnih sredstava koja se kombiniraju s pitanjima koja se u intervjuu postavljaju. S odraslijom djecom primarno se vodi razgovor i postavljaju pitanja. Pitanja su prije svega opća, odnose se na dječju svakodnevnicu i neutralna su. U nekim slučajevima kada opća nisu dovoljna postavljaju se fokusirana pitanja, pitanja višestrukog izbora, da-ne pitanja, a u krajnjem slučaju, ukoliko je to prijeko potrebno i sugestivna pitanja. Službenik ili forenzičar koji provodi intervju nad djetetom koje je žrtva kaznenog djela mora imati određena psihološka znanja i iskustvo u obavljanju takvih poslova a i kod najiskusnijih stručnjaka potrebno je provesti evaluaciju (analizu) provedenog intervjuja i dobivenih rezultata jer ovakva vrsta intervjuja predstavlja jako oružje u sudskom procesu protiv počinitelja kaznenog djela.

4.2.2. Karakteristike forenzičnog intervjuiranja djece žrtava kaznenog djela

Forenzični intervju kod djece žrtava kaznenog djela prije svega uključuje sve opisane karakteristike klasičnog procesa forenzičnog intervjuja ali je specifičan zbog toga jer se provodi na osjetljivoj kategoriji: djetetu, pogotovo kada je u pitanju dijete koje je pretrpjelo traumatično iskustvo nekog kaznenog djela. Stoga pažnju je vrlo bitno obratiti ne na sam intervju već i na

okolinu u kojoj se intervju provodi, razvojne sposobnosti i u skladu s njima sposobnosti djeteta za davanje informacija i stupanj straha koji je nužan kod djeteta koje je žrtva kaznenog djela. Ovo su tri posebne karakteristike koje razlikuju forenzični intervju djeteta žrtve kaznenog djela od odrasle osobe koja se podvrgava forenzičnom intervjuu. Za odrasle osobe nisu potrebne posebno uređene prostorije, osoba je već razvila punu sposobnost govora i odgovora na postavljena pitanja i iako je strah neizbježan i kod jednih i kod drugih, djeca su ipak najosjetljivija kategorija dok su odrasli makar svjesni onoga što se dogodilo.

4.2.3. Sposobnost djeteta da pruži kvalitetne informacije na temelju kronološke dobi

Kako bi informacije koje se prikupljaju prilikom forenzičnog intervjuu bile kvalitetne i pomogle u razrješavanju kaznenog djela prije svega je potrebno provjeriti oblikuje li dijete iste na pravi način. Hoće li dijete pravilno oblikovati informacije ili ne stvar je prvenstveno dobi djeteta a potom i njegove psihičke razvijenosti. Stoga, stručnjak koji obavlja ovako specifično intervjuiranje mora poznavati značajke razvoja djeteta prema njegovoj kronološkoj dobi i osigurati pristup koji će djetetu dozvoliti da se što slobodnije izražava. Pored toga potrebno je poznavati i situaciju u kojoj se dijete nalazi posebno ako je došlo do razvoda roditelja, nasilja u obitelji ili nekog drugog događaja koji bi mogao biti traumatičan za dijete (6). Također, na sposobnost djeteta u razotkrivanju informacija utječe i srodstvo djeteta s osumnjičenom osobom, tj. je li osumnjičenik član djetetove obitelji ili ne. Zaključno, da bi se postiglo kvalitetno i sadržajno izražavanje djeteta potrebne su edukacije forenzičara koji vode intervjuiranje kako bi prilikom intervjuu pravilno postupili, prišli djetetu i s njime obavili razgovor u stresnim okolnostima a kao konačan rezultat dobili informacije koje će pomoći razriješiti kazneno djelo i osumnjičenika privesti pravdi.

Razina djetetova razvoja može utjecati na njegovo pamćenje, razumijevanje, osjećaj, vrijeme, jezične sposobnosti, raspon pažnje i druge atribute relevantne za prisjećanje i prepričavanje iskustva. Neke jurisdikcije imaju pravila o minimalnoj dobi djeteta po kojima dijete mora imati najmanje tri godine da bi sudjelovao u forenzičkom intervjuu. Što se tiče jurisdikcije Republike Hrvatske ispitivanje maloljetne djece se provodi po Zakonu o kaznenom postupku - ZKP (7). Prema ZKP-u ispitivanje maloljetne djece provodi sudac istrage, a forenzička evaluacija pokazuje da ispitivanje djece na sudu, bez obzira na njihov status, nije

moguće provesti prije četvrte godine života. Djecu koja imaju četiri godine ili manje, moguće je indirektno ispitati ali tek u iznimnim slučajevima, posredstvom stručnih osoba uz posebno strukturirani intervju koji uređuju potrebe suda. Zakon u ovom slučaju polazi od pretpostavke da su djeca do četvrte godine života sugestibilna, odnosno da su sklona prihvaćanju sadržaja koji se sugerira kroz postavljena pitanja (8). Kada je dijete starije od četiri godine treba provjeriti na kojem je ono razvojnom i jezičnom stupnju kako bi se izabrala odgovarajuća komunikacijska tehnika. Prvo se provjeravaju osnovni pojmovi poput brojenja i vremenskih pojmova da bi se utvrdila orijentacija. Svaka provjera radi se korištenjem primjera. Pozornost je na razumijevanju pojmova koji su vezani uz zlostavljanje, npr. u/izvan: stavi olovku u kutiju, dodir: dotakni nos; prije/poslije: što se prije obuče, gaće ili hlače (9). Mala djeca, osobito predškolska djeca, nisu u stanju pružiti iscrpne izvještaje o svojim iskustvima, a njihovi narativi obično postavljaju pitanja ili uključuju izjave koje mogu biti zbunjujuće ili nepotpune. U takvim situacijama potrebna su dodatna pitanja kako bi se raščistile ove stvari i kako bi se dobili drugi pravno relevantni detalji. Istraživanja pokazuju kako bi adolescenti koji su doživjeli seksualno zlostavljanje mogli manje otkrivati u forenzičkim intervjuima nego djeca u srednjem djetinjstvu (10). Postoje najmanje tri moguća objašnjenja za ovakvu tvrdnju. Prvi, adolescenti su manje spremni otkriti od djece u srednjem djetinjstvu jer im je više neugodno od zlostavljanja. Drugo, adolescenti su svjesniji negativnih posljedica svojih otkrivanja, uključujući i štetu koja se može dogoditi njima i njihovoj obitelji kao i osumnjičeniku i njegovoj obitelji. Treće, kod adolescenata je moguće da dobrovoljno stupe u ljubavne odnose sa starijim osobama i seksualnu aktivnost ne smatraju zlostavljanjem. Na kvalitetu odgovora, osim samih obilježja djece i adolescenata, mogu utjecati i način formuliranja pitanja prilikom provođenja intervjua, kao i značajke same osobe koja vodi intervju (11).

Uspješnost intervjua ne ovisi samo o kvaliteti odgovora osobe koja se ispituje. Veoma važne su i sposobnosti ispitivača. Osoba koja vodi intervju mora pažljivo slušati i uvijek više slušati nego govoriti (12). Pored slušanja riječi koje dijete izgovara ne smije se zanemariti ni govor tijela djeteta koji može reći govori li dijete istinu, je li se dodatno uznemirilo i na osnovu njega izgraditi daljnji tijek intervjuiranja. Pored govora tijela djeteta važan je i govor tijela stručnjaka koji provodi ispitivanje. Kod forenzičnog intervjuiranja djeteta žrtve kaznenog djela informacije koje se dobiju mogu biti prilično uznemirujuće. Ukoliko službenik koji ispituje oda svojim riječima ili govorom tijela uznemirenost to može dovesti do zatvaranja djeteta i nemogućnosti nastavka intervjua.

4.2.3.1. Strah kod djece žrtava kaznenog djela

Strah je osnovna ljudska emocija i dio je ljudske prirode. Kada se radi o žrtvama kaznenog djela strah se javlja bez obzira na godine, spol i sva ostala obilježja žrtve. Stoga se strah ne može okarakterizirati samo kao specifičnost djeteta žrtve kaznenog djela ali svakako on u ovim slučajevima poprima neku novu dimenziju za razliku od odrasle osobe. Različiti čimbenici utječu na pojavu straha kod djece žrtava kaznenih djela. Ispitivanje žrtava kaznenog djela ključni je dio kaznenog postupka. Djeca, međutim, ne poznaju proces vođenja kaznenog postupka, nije im jasna njihova uloga i položaj, pa je normalno da kazneni postupak kod njih izazove strah. Strah je posebno veći kada se radi o mlađoj djeci (13). Strah je već izazvan samim počinjenjem kaznenog djela, ali kad se tomu još nadoda činjenica da je kazneno djelo nad djetetom počinio član obitelji ili blizak prijatelj i odjednom se nađu u kaznenom postupku s nepoznatim osobama, dodatna traumatizacija je gotovo neizbježna (14).

Samo od sebe svjedočenje djeteta na sudu je stresno. Pogotovo kada je osumnjičeni za kojega daju iskaz, a to najčešće i jeste, član njihove obitelji koji ih je prethodno povrijedio pa je prisutan strah od agresivnog ponašanje koje je dijete već pretrpjelo od te osobe. Djeca su uznemirena, nalaze se u potpuno novom okruženju gdje ih ispituju nepoznate osobe a suočavaju se s poznatom osobom koja im je učinila zlo. Nije rijedak slučaj da djeca, ukoliko im se intervju ne prilagodi, ne mogu razumjeti terminologiju koju koriste stručnjaci ispred kojih se dijete i nalazi. Da bi se takvo što i izbjeglo, još jednom je važno napomenuti da osoba koja ispituje dijete mora poznavati karakteristike koje sa sobom nosi uzrast djeteta te istome prilagoditi intervjuiranje kako bi odgovori bili što kvalitetniji. Poznavanje psihičkog razvoja djeteta je važno za pravilnu ocjenu iskaza djeteta (15). Mnoge okolnosti utječu na djetetovo doživljaj iskustva zlostavljanja, kao i na njegovu sposobnost da govori o tim iskustvima (16). Pored uzrasta, na količinu straha kod djeteta žrtve kaznenog djela utječe i iskustvo koje im se dogodilo. Također, ne podnosi svako dijete stres jednako pa se za svaki forenzični intervju, usprkos precizno isplaniranim fazama, može reći da je jedinstven. Ne postoje dva djeteta koja će na isti način i jednako jasno iznijeti detalje i ispričati o događaju koji se dogodio. Upravo iz tih razloga ne postoje dva djeteta koja će na isti način iznositi detalje i s podjednakom jasnoćom pričati o događaju (16). Stoga je kod forenzičnog intervjuiranja djece važno voditi računa i o tom čimbeniku, kao i o ostalim primarno negativnim emocijama koje se mogu pojaviti kako bi ih se koliko je moguće zaštitilo i izbjegla dodatna traumatizacija.

4.2.4. Postavljanje pitanja pri provedbi forenzičnog intervjua s djetetom

Pitanja i pomoćna sredstva odabiru se ovisno o razvojnoj razini pojedinog djeteta. Na raspolaganju su različite vrste pitanja (3). Identificiran je niz strategija postavljanja pitanja i utvrđene su kao smjernice ili protokoli za provedbu forenzičnog intervjua s djecom. Iako među njima postoje neke razlike, empirijska istraživanja pokazuju da se najpouzdanije informacije dobivaju kada se koristi kontinuum pitanja koja djetetu omogućuju da daju iskaz koji je minimalno pod utjecajem vanjskih čimbenika. Kako bi forenzični intervjui postigli svoj cilj i bio koristan u kaznenopravnom sustavu, potrebno je slijediti utvrđene smjernice koje se temelje na empirijskim istraživanjima. Državne i profesionalne organizacije uspostavile su protokole intervjua koji sadrže strategije ispitivanja. Pažljivo praćenje ovih ili sličnih smjernica važan je korak prema provođenju znanstveno valjanih i pravno pouzdanih forenzičkih intervjua. Razlikujemo sljedeće vrste pitanja:

- opća pitanja
- fokusirana pitanja
- pitanja višestrukog izbora
- da-ne pitanja
- sugestivna pitanja (3).

4.2.4.1. Upotreba pitanja

Opća pitanja najčešće se koriste kao otvorena u prilikama ispitivanja ili tretmana odraslih ljudi (3). Ovo je tip pitanja kojima je potrebno započeti intervjui. Predstavljaju zahtjev otvorenog tipa da se opiše događaj koji je dijete doživjelo (npr. "Reci mi sve što ti se dogodilo u kući."). Cilj slobodnog pripovijedanja je potaknuti dijete da dugo govori o određenom događaju ili događajima uz minimalan unos ili prekidanje od strane ispitivača. Zbog svoje otvorene prirode, slobodna pripovijest daje djetetu potpunu kontrolu nad temom, dopuštajući mu tako da opiše osobno najznačajnije ili najistaknutije aspekte situacije ili događaja. Empirijska istraživanja pokazuju da djeca u dobi od tri i četiri godine mogu dati točne izvještaje o svojim iskustvima odgovarajući na otvorena pitanja (17). Mala djeca, osobito predškolska djeca, nisu u stanju pružiti iscrpne izvještaje o svojim iskustvima, a njihovi narativi obično postavljaju pitanja ili uključuju izjave koje mogu biti zbunjujuće ili nepotpune. U takvim

situacijama potrebna su dodatna pitanja kako bi se raščistile ove stvari, kao i kako bi se dobili drugi pravno relevantni detalji.

Dodatna pitanja stručno se nazivaju i *fokusirana pitanja*. Protokoli intervjua preporučuju korištenje djetetovih spontanijih izjava kao temelja za daljnje ispitivanje i formuliranje pitanja u otvorenom formatu koji zahtijeva odgovore od više riječi. Ova strategija postavljanja pitanja označena je kao fokusirani narativni zahtjev i otvoreno pitanje. Ova pitanja mogu tražiti dodatne informacije o određenoj tvrdnji (npr. "Rekli ste da vas je A. udario. Recite mi sve o tome kako vas je A. udario.") ili potpuniji fizički opis detalja, radnje ili događaja (npr. "Rekli ste da je A. nosio košulju. Kako je izgledala košulja?"). Dosadašnja klinička iskustva pokazuju da je upotreba fokusiranih pitanja optimalna. Takva pitanja često rezultiraju relevantnim informacijama, ali naravno nisu najbolja. Tri su tipa fokusiranih pitanja: pitanja fokusirana na ljude, pitanja fokusirana na okolnosti zlostavljanja, pitanja fokusirana na dijelove tijela (3). Bez obzira na vrstu tražene informacije ili razlog traženja, primarni cilj u ovoj točki razgovora je dobiti što više informacija djetetovim vlastitim riječima, a to se postiže formuliranjem pitanja na najmanje sugestivan način.

Kada su dodatne informacije i dalje potrebne, mogu se koristiti zatvorena pitanja ili pitanja koja postavljaju opcije. Ovakva pitanja nazivaju se *pitanjima višestrukog izbora*. Pitanjima višestrukog izbora pribježe se ukoliko fokusirana pitanja nisu urodila plodom. Ovaj format postavljanja pitanja uključuje pitanja s višestrukim izborom odgovora. Empirijsko istraživanje pokazuje da odgovori na ta pitanja mogu biti manje točni u usporedbi s odgovorima na otvorena pitanja. Pitanja koja postavljaju opcije smatraju se rizičnima jer se djeca mogu osjećati obvezanima dati odgovor, čak i ako ne razumiju pitanje ili ne znaju točan odgovor. Jedan od načina da se smanji ovaj rizik za pitanja s višestrukim izborom je izostavljanje točnog odgovora. Na primjer, ako se događaj dogodio u spavaćoj sobi, pitanje bi moglo glasiti: "Gdje se to dogodilo, u kupaonici, kuhinji ili negdje drugdje?"

Iako istraživanja pokazuju da čak i mala djeca daju korektne točne odgovore na *pitanja da-ne tipa*, ona se obično koriste u istražnim intervjuima samo onda kad otvoreno – zatvorena pitanja nisu više produktivna, a ispitivač ustraje na dobivanju informacija (3). Ovu vrstu pitanja treba koristiti umjereno. Neki protokoli upozoravaju da se ne postavljaju pitanja s da-ne odgovorima o suštinskim pitanjima, poput onih koja se odnose na određena djela ili ljude. Nakon odgovora na obje strategije postavljanja opcija trebali bi odmah uslijediti zahtjevi za razradom kako bi se osiguralo da dijete ima osobno znanje o temi i da ne odgovara jednostavno iz želje za suradnjom. Kada se razrada ne dobije nakon odgovora na pitanje s višestrukim

izborom ili pitanje s da-ne, vitalne informacije mogu biti propuštene i, posljedično, sam odgovor postaje neuvjerljiv.

Pitanja koja daju odgovor kao sugestiju a koja se nazivaju i *sugestivnim pitanjima*, najkontroverznija su i naširoko se smatraju najrizičnijom i najmanje poželjnom strategijom ispitivanja, osobito kada se postavljaju u vezi sa središnjim ili bitnim detaljima. Iako u stručnoj literaturi nije prihvaćena nijedna definicija sugestije ili sugestivnog pitanja, postoji suglasnost da ova strategija postavljanja pitanja uvodi informacije (tj. o osobi, radnji ili događaju) koje dijete nije prethodno spomenulo ili implicira točne ili željene odgovor (tj. "Udarilo te je po ruci, zar ne?"). Protokoli intervjua prepoznaju da sugestija ili sugestivna pitanja mogu biti neizbježna u nekim ograničenim okolnostima. Kada se donese odluka o korištenju ovog formata, pitanje bi trebalo sadržavati što je moguće manje informacija koje dijete prethodno nije ponudilo. Nadalje, dijete bi trebalo zamoliti da razradi sve informacije koje dobije kao odgovor na ovu vrstu pitanja. Konačno, protokoli općenito savjetuju da se ne postavljaju pitanja koja jednostavno upućuju dijete da odgovori na određeni način ili samo zahtijevaju potvrdu ili poricanje određenih detalja.

4.2.4.2. Značajke postavljanja pitanja

U različitim fazama intervjua primjereno je postavljanje različitih vrsta pitanja o čijem odabiru uvelike ovisi dobivanje nepristrane, vjerodostojne djetetove izjave (3). Dvije su najvažnije značajke forenzičkog intervjua (18).

Prvo, forenzični intervju predstavlja testiranje hipoteze a ne potvrđivanje hipoteze (19). Osobe određene za provođenje intervjua se pripremaju generiranjem niza alternativnih hipoteza o izvorima i značenjima navoda. Tijekom intervjua, pokušavaju isključiti alternativna objašnjenja za optužbe. Na primjer, kada djeca koriste izraze koji, iskazuju seksualno dodirivanje, ispitivač procjenjuje njihovo razumijevanje tih pojmova i istražuje je li možda došlo do dodira u kontekstu rutinske njege ili medicinskog tretmana. Kada djeca iznose pojedinosti koje se čine nedosljednima, ispitivači pokušavaju razjasniti jesu li se događaji mogli dogoditi kako je opisano, možda istraživanjem opisuje li dijete više od jednog događaja ili korištenje riječi na nestandardne načine. Prije zatvaranja intervjua, ispitivači bi trebali biti razumno uvjereni u to da su počinitelji kaznenog djela nad djetetom jasno identificirani i da opisane radnje ne podliježu višestrukom tumačenju.

Drugo, forenzični intervjui trebaju biti usmjereni na dijete. Iako stručne osobe koje provode intervju usmjeravaju tijekom razgovora kroz faze, dijete je ono koje treba odrediti vokabular i sadržaj razgovora što je više moguće. Forenzični ispitivači koji intervjuiraju dijete, žrtvu kaznenog djela, trebali bi izbjegavati sugerirati događaje koje dijete nije spomenulo ili projicirati tumačenja odraslih na iznesenim situacijama (npr. s komentarima poput: "To je moralo biti zastrašujuće"). Priprema prije razgovora razlikovat će se ovisno o prirodi optužbi, raspoloživih resursa i količine vremena prije nego što se mora obaviti intervju. Pored pripremanja pitanja, a pogotovo kada se radi o predškolskoj dobi djeteta, važno je prikupiti i pozadinski materijal koji će pomoći ako ispitivanje rezultira dvosmislenim informacijama ili kad čimbenici poput liječenja ili narušenih odnosa u obitelji mogu zakomplicirati istragu (20). Relevantne informacije mogu se dobiti i iz različitih izvora, uključujući dječju liječničku dokumentaciju, dokumentaciju odgojno-obrazovnih ustanova ili dokumentaciju centra za socijalnu skrb, policijska izvješća, dodatni razgovori s članovima obitelji ili skrbnicima i slično.

4.2.5. Faze forenzičnog intervjua kod djece žrtava kaznenog djela

Forenzični intervju sam po sebi predstavlja proces koji se sadrži od određenih faza, a sama faza provođenja intervjua pomno je planirana i strukturirana. Posebno kada se radi o provođenju forenzičnog intervjua kod djece žrtava kaznenog djela. Forenzični intervju možemo općenito podijeliti u tri faze: početnu fazu, fazu prikupljanja informacija i završnu fazu (20). Ove tri općenite faze intervjuiranja djeteta žrtve kaznenog djela osnova su za sve protokole koji su potom na osnovu njih razvili svoje faze i tehnike, ali nikada izlazeći iz ovih okvira.

Početna faza – Početna faza veoma je važna u procesu intervjuiranja. To je vrijeme za neobavezni opušteni razgovor u kojemu se stvara atmosfera koja odgovara djetetu. Početna faza bi trebala trajati nekih 15-20 minuta i u njoj ispitivač treba prijateljski pristupiti djetetu, rukovati se s njime, spustiti na njegovu visinu, pozdraviti ga i predstaviti se. Ovo predstavljanje trebalo bi djetetu dati do znanja da se ne nalazi na intervjuu zbog neke nevolje i da će intervju sam po sebi prouzročiti nevolju (20). Iako se u ovoj fazi razgovora daje djetetu sloboda (ukoliko želi nešto popiti, da se smjesti gdje ono to želi i slično) iznose se i pravila o tome što će se događati i što se od djeteta očekuje, još uvijek stavljajući na znanje djetetu da nije tu jer je za nešto krivo.

Faza prikupljanja informacija i činjenica – U ovoj fazi od ispitivača se očekuje da kaže djetetu da govori samo ono što zna da je istina, a ne da koristi metodu pokušaja i pogreške kada

odgovara na pitanje. Ispitivač će započeti postavljanjem djetetu nasumičnih pitanja na koja dijete treba ili ne treba znati odgovor, kako bi provjerio razumije li dijete i može li reći razliku između onoga što je istina i što je laž. Važno je da voditelj razgovora podupre potrebu djeteta da govori samo istinu. Studije pokazuju da kada djeci kažete da obećaju da će govoriti istinu, najvjerojatnije će govoriti samo točne činjenice (22). Potom ispitivač i dijete dolaze do suštine intervjua. Ispitivač bi to trebao provesti u neutralnom okruženju kako bi dijete moglo slobodno govoriti. Dijete bi trebalo govoriti bez sugestivnih riječi ili savjeta od strane ispitivača. Jedino što se od ispitivača očekuje je postavljati otvorena pitanja nadovezujući se na djetetove izjave kako bi spriječili dijete da kaže ono što misli da ispitivač želi čuti. Ispitivač smije pokušati razjasniti sve što nije jasno. Kada dijete završi s prepričavanjem svog iskustva, ispitivač može zatražiti pojašnjenja koristeći izjavu koju je dijete izgovorilo. Pritom mora slijediti neke stroge procedure, koje uključuju postavljanje izravnih pitanja na temelju djetetove izjave bez davanja bilo kakve sugestije.

Završna faza - U završnoj fazi djetetu je potrebno dati potvrdu o ispravnosti i važnosti dijeljenja svoga iskustva sa ispitivačem. Treba mu se zahvaliti na emocionalnom naporu koje je uložilo u tijek forenzičnog intervjua (21). Završetak intervjua svakako je i prilika da se djetetu da do znanja da još uvijek može nešto nadodati što do tada nije reklo ali i ostavljanje prostora da se djetetu odgovori na neka pitanja o budućim koracima ukoliko ih ima.

4.2.6. Prostorije za provedbu forenzičnog intervjua s djecom žrtvama kaznenog djela

Prostorije u kojima se obavlja forenzični intervjui su specijalno uređene na način da djeci bude ugodno i da nema stvari koje bi mogle odvratiti djetetovu pažnju s razgovora koji se provodi. Ispitivač je djetetu stranac, osoba koju ne poznaje i vjerojatno vidi po prvi put, ne zna o čemu će razgovarati i zašto je tu te je potrebno stvoriti ugodno okruženje. Prostorije predstavljaju zaseban element čijem uređenju se posvećuje posebna pažnja prije, za vrijeme i nakon intervjua. Pored djece, ovakve prijateljske prostorije, koriste se za ispitivanje i odraslih osoba s poteškoćama u razvoju a koje su žrtve kaznenog djela.

Prije intervjua - Kod same pripreme za intervjui zadatak stručnih timova jeste da razmotre na koji način će prostorije u kojima dijete boravi biti najugodnija moguća okolina za njega. Kada dijete dođe na intervjui trebalo bi uočiti okruženje koje je „prijatno prema djeci“ i

koje poštuju njih i njihove potrebe (23). Tu se najčešće radi o prostorijama koje su pripremljene za dijete koje čeka intervju, dakle čekaonice ili lobiji. Ono što pridonosi što opuštenijoj atmosferi za dijete jeste svakako udobna sjedeća garnitura, mjesto za igranje, ukrasi namijenjeni za dječje uzraste i ljubazno osoblje koje treba učiniti sve da bi se dijete osjetilo dobrodošlo u sobu u kojoj će se provoditi intervju. Dijete bi trebalo imati pristup materijalima i igračkama koji odražavaju potrebe i interese različitih dobnih populacija kojima se služi u okruženju. Prostorija treba biti pristupačna za invalide kao i sigurna za dijete svakog uzrasta. Osoba za koju se sumnja da je počinitelj kaznenog djela ne smije imati pristup prostorijama u kojima se dijete sprema za intervju. Ostala obitelj može i treba imati pristup ukoliko djetetu to predstavlja olakšavajuću okolnost prije intervjuiranja. U svakom trenutku djecu i obitelji nadziru stručno osoblje, volonteri ili članovi tima. Prostor za čekanje ili predvorje u sklopu intervjua uvijek treba imati osoblje kako bi se na pravilan način osigurao nadzor i informacije klijentima koji se nalaze na forenzičnom intervjuiranju. Osoblje je također, pored djeteta, vrlo važno i za osobu koja je u djetetovoj pratnji kojoj treba biti dostupno za dijeljenje informacija, resursa i preporuka. Time se eliminira dupliciranje usluga i pruža potrebna podrška i informacije za roditelje koji se možda muče zbog uznemirujućeg razgovora koje bi njihovo dijete moglo izravno ili neizravno viktimizirati.

Svaka spomenuta stavka u prostoriji prije intervjua trebala bi pratiti posebne smjernice. Prije svega potrebno je obratiti pažnju na smještaj objekta u kojima će dijete boraviti prije intervjua. Taj objekt bi trebao biti odvojen od liječničke ordinacije, škole, policijske postaje ili sličnoga što bi moglo utjecati na dijete. Jednom djetetu liječnik ili učitelj mogu potpuno odgovarati i predstavljati osobu od povjerenja dok kod neke druge djece to moguće nije slučaj (23). Stoga se već posljednjih dvadesetak godina obraća pažnja na posebne prostorije u kojima će dijete boraviti prije intervjua a koje su u blizini prostorija u kojima će se obavljati intervju. Namještaj treba biti prilagođen djeci a kao najbolja alternativa nailazi se na kombinaciju dječjeg namještaja s namještajem za odrasle kako bi se djetetu osigurala ugodna prostorija ali ipak dalo do znanja postojanje autoriteta. Sav namještaj postavlja se s namjerom da dijete učini opuštenijim te im na taj način pomaže uključivanje u proces intervjua od trenutka kada dođu u prostorije. Čekaonica treba biti mirna i spokojna ali ne previše zastrašujuća. Pretjerano razigran namještaj, stimulativne igračke i aktivnosti mogle bi potpuno odvratiti pažnju djeteta pa je potrebno u biranju svake od njih naći odgovarajuću mjeru. S jedne strane treba osigurati opuštanje djeteta i poticanje razmišljanja igrom ali s druge strane ta igra ne smije otići u granice u kojima će se dijete prepustiti mašti jer to ne bi bilo dobro za sam proces forenzičnog intervjua

koji će se obavljati. Igračke, knjige i bojanke trebale bi predstavljati kulturne i etničke pripadnosti djeteta koje se intervjuira. Slično tome obrasci i brošure trebaju biti dostupni na više jezika kako bi se olakšalo komuniciranje obiteljima. Obično se u čekaonici izbjegava korištenje onih igračaka i aktivnosti koji će se koristiti za vrijeme intervjua. Kada slučaj uključuje više žrtava a koje su pripadnici jedne obitelji najprimjerenije bi bilo dovesti djecu u različite dane ili u koliko za to postoji mogućnosti u odvojene čekaonice i prostorije za intervjuiranje. Prije intervjua može biti korisno da se ispitivač nakratko sastane s roditeljima ili skrbnicima (koji nisu prekršitelji) u privatnoj sobi i odvojeno od djeteta koje će se intervjuirati.

Za vrijeme intervjua - Za vrijeme intervjua dijete prelazi iz čekaonice u prostoriju za ispitivanje. To ne smije predstavljati neki prevelik šok ili promjenu za dijete kako se ono ne bi uplašilo. Prostorije u kojima će se provoditi razgovor, kao i čekaonice, trebaju biti udobno namještene i opremljene tehnologijom koja omogućuje snimanje intervjua, kako je određeno potrebama stručnog tima koji provodi intervjuiranje (23). Namještaj u prostoriji za intervju trebao bi biti udoban i pristupačan dječjem uzrastu. Veliki, gostoljubivi kauči ili stolice raspoređeni su na način da omogućuje izravnu i opuštenu komunikaciju. Ako se priklanja tradicionalnom ispitivanju gdje ispitivač sjedi za stolom preko puta djeteta to može biti zastrašujuće za dijete. U intervjuu djeca komuniciraju na tri načina: kroz govor, ponašanje i emocije (23). Osoba koja provodi intervju dužna je pratiti sva tri oblika komunikacije kako bi u potpunosti razumjela ono što dijete želi reći u intervjuu. Ukoliko dijete daje neiskrene ili neodređene odgovore njegovo ponašanje bi moglo mnogo toga otkriti. Također, ukoliko forenzičar koji provodi ispitivanje nije u stanju to otkriti intervju neće biti dobro proveden a to može rezultirati dodatnim stresom djeteta koji bi morao ponovno proći intervjuiranje ili u konačnici pogrešnim rezultatima koji bi doveli do najgoreg mogućeg scenarija a to je da počinitelj zbog nedostatka dokaza prođe nekažnjeno. Forenzično okruženje svakako nije ugodno za dijete pa je potrebno učiniti sve da bi se stvorili uvjeti kako bi dijete moglo opušteno pričati o događajima koji su mu se dogodili. Pomoćna sredstva koja mogu djetetu olakšati da iskaže svoje emocije odabire stručna osoba koja provodi intervjuiranje u skladu s dobi, spolom, etničkom i kulturnom pripadnosti djeteta ali i počinitelja. Ovo smanjuje probleme sugestivnosti i zbunjenosti za dijete tijekom razgovor i otklanja moguća naknadna sudska ročišta. Pomoćna sredstva koja se koriste prilikom forenzičnog intervjua s djetetom detaljnije su opisana u odvojenom poglavlju rada.

Osim toga, ako se intervjui snimaju video zapisom, snimka mora biti prikladna za sud. Bitno je da suci i porote također mogu čuti i razumjeti što je rečeno tijekom intervjua. Kada je

riječ o snimanju intervjua koristi se najsuvremenija tehnologija koja koristi VHS ili DVD snimače koji mogu uključivati video kamere s tehnologijom slika u slici i značajkama snimanja videozapisa s oznakom vremena i datuma. Oprema slika u slici omogućuje da se jedna kamera fokusira na veliku sliku aktivnosti u sobi za intervjue, snimanje ispitivača, djeteta, svih korištenih pomagala za intervjue i druge osobe ukoliko su prisutne (npr. prevoditelj), kada je prikladno. Druga kamera može se fokusirati na dijete s kojim se razgovara, snimajući iz blizine njegove kretnje i aktivnosti djeteta u sobi za razgovor. Emocije ili ponašanja koje dijete tijekom razgovora pokazuje mogu doprinijeti kvaliteti samog forenzičnog intervjua i konačnom izvješću. Označavanje vremena i datuma omogućuje točan prikaz vremena intervjua i može otkloniti svaku sumnju o njegovoj vjerodostojnosti tj. mogućnost da je zapis moguće uređivan. Snimke su također važne ukoliko je ispitivaču nešto promaknulo za vrijeme intervjua kao i za analizu i ocjenjivanje uspješnosti provedenog intervjua. U sobi za intervjuiranje potrebno je da budu samo ispitivač i dijete. Ne preporučuje se uključivanje drugih ljudi u prostoriju za razgovor, osim ako je to ključno za učinkovitu komunikaciju s djetetom (23). Kako bi se uspostavilo ugodno okruženje za dijete, važno je ukloniti zastrašujuće elemente i minimalizirati autoritet u prostoriji. Forenzični intervjue vodi stručnjak koji je posebno obučen za proces intervjuiranja, no u intervjuu su prisutne i druge važne strane u postupku, poput policije ili tima stručnjaka koji rade u pozadini. Policija vodi kazneni postupak i zadužena je za prikupljanje dokaza u kaznenim postupcima. Budući da je forenzični intervjue veoma važan dokaz za kazneni postupak, policija je svakako važna strana u procesu intervjuiranja i zainteresirana je za iskaz ispitanika. Kako se dijete ne bi izlagalo višekratnim ispitivanjima i nepotrebno uznemirivalo, policija je uključena u forenzični intervjue koji prati bez kontakta s djetetom. Policija ili tim stručnjaka razgovor prati preko ekrana (engl. *screen*); ogledala, zaslona (21). Isto vrijedi i za tim i sve ostale osobe uključene u proces intervjua. One se trebaju nalaziti „iza ogledala“ odnosno ondje gdje ih dijete ne može vidjeti ali one mogu jasno promatrati intervjue. Smanjenje zastrašivanja i intervjuiranje djece na prijateljski, ohrabrujući način pojačava dječje sposobnosti da se odupru mogućem strahu od odraslih, te omogućuju točniju i potpuniju prijavu nasilja. Članovi tima trebali bi uključiti učinkovit način međusobnog komuniciranja pred kraj intervjua kako bi bili sigurni da su istražena sva područja istraživanja. Ovo se postiže bez ostavljanja djeteta samog u prostoriji a može se obaviti uz pomoć telefona ili bube, u biti bilo kakvog oblika indirektnog komuniciranja članova tima i osobe koja provodi ispitivanje.

Nakon intervjua - Kada završi intervjue ne znači da je i sam proces intervjuiranja završio i da je gotov posao stručnjaka koji je provodio intervjuiranje i njegovog tima. Djetetu ali i

obitelji mora se pružiti podrška i pobrinuti za njihove potrebe jednako kao i prije i za vrijeme intervjua. Djetetu se nakon provedenog razgovora ostavlja neko vrijeme da provede u prostoriji kako bi se moglo igrati i opustiti nakon teških razgovora o viktimizaciji koju je proživjelo. To vrijeme provedeno u igri ili u opuštanju nekim općenitim razgovorom mnogo pomaže djetetu pri prijelazu u povratku svakodnevnim aktivnostima. Osobe koje su promatrale intervjuiranje, na osnovu analize promatranog intervjua mogu utvrditi treba li djetetu neko naknadno upućivanje jer terapija, medicinska procjena ili druge usluge mogu pomoći u ublažavanju učinaka zlostavljanja ili nasilja koje je dijete doživjelo. Takve preporuke mogu se reći roditeljima ili drugim osobama koje su u pratnji djeteta ali bez njegove prisutnosti. Na kraju, djetetu je nakon provedenog intervjua moguće dati i neki dar ali kod takvih stvari treba pristupati veoma pažljivo i gledati da to ne budu igračke utjehe koje će dijete zadržati a iste ga mogu podsjećati na, iako prijatno iskustvo intervjua, na traumatične događaje o kojima je dijete prilikom intervjua pričalo.

4.2.7. Upotreba pomoćnih sredstava pri provedbi forenzičnog intervjua s djecom žrtvama kaznenih djela

Pomoćna sredstva se i nisu toliko dobrima pokazala da postanu ustaljena praksa ali ih je svakako nužno spomenuti u kontekstu forenzičnog intervjua djeteta žrtve kaznenog djela. Uvjerenje da rekviziti pomažu djeci da prijave zlostavljanje potaknulo je široku upotrebu anatomskih lutaka i dijagrama tijela u forenzičkim intervjuima. Ipak, studije koje su uključivale navodne žrtve zlostavljanja, djecu koja su prošla liječničke preglede i djecu koja su sudjelovala u insceniranim događajima nisu uspjele pronaći dosljedne dokaze da rekviziti poboljšavaju sposobnost male djece da izvijeste o ključnim informacijama vezanim uz tjelesni kontakt. Budući da rekviziti povećavaju rizik od pogrešnih prijava dodira, ispitivači moraju preispitati uvjerenje da su rekviziti razvojno prikladni u forenzičkim intervjuima, a istraživači moraju istražiti nove pristupe za izazivanje otkrivanja neprikladnog dodirivanja. Cilj da se potpomogne intervju upotrebom pomoćnih sredstava ometen je s bezbroj razloga zbog kojih djeca možda ne uspijevaju prijaviti doživljene dodire, uključujući motivacijske čimbenike (npr. neugodu i želju da se zaštite voljeni), jezična pitanja (npr. dječje ograničeno razumijevanje riječi "dodir" i njihov ograničeni rječnik za opisivanje zlostavljanja) i fenomene pamćenja (npr. neuspjeh u praćenju ciljnih sjećanja). Kako bi riješili te probleme, kliničari i forenzičari ponekad ispituju

djecu s neverbalnim rekvizitima, kao što su anatomske lutke i dijagrami tijela. Pristaše rekvizita vjeruju da su djeca "konkretni mislioci" koji često propuštaju poantu pitanja bez rekvizita, da rekviziti omogućuju djeci da odgovore bez verbaliziranja neugodnih informacija i da su rekviziti učinkoviti znakovi za dolazak do potrebnih informacija o kaznenom djelu koje se istražuje (23).

4.2.7.1. Anatomske lutke

Lutke su uvedene u forenzično ispitivanje iz kliničke prakse, gdje se smatralo da interakcije s lutkama otkrivaju dječje emocionalne probleme i teme u njihovim životima. Tek nakon što je uporaba lutaka čvrsto ukorijenjena u forenzičnoj praksi, istraživači su počeli postavljati dva važna pitanja: jesu li dječja izvješća o dodirivanju tijekom intervjua uz pomoć lutke dovoljno točna za forenzičke svrhe i pomažu li lutke djeci pružiti više informacija od samih verbalnih pitanja. Nakon godina ispitivanja odgovor na oba pitanja bio je negativan (24).

Djeca moraju imati tri kognitivne vještine za točno izvješćivanje o prošlim događajima upotrebom anatomske lutke: razumijevanje da su lutke istovremeno objekti i simboli koji sami sebe predstavljaju, sposobnost mapiranja prošlih događaja na lutkama i sposobnost da ostanu na zadatku i intervju ne preraste u igru. Djeca će imati problema s korištenjem lutaka za izvješćivanje o događajima ako ih intrigantan izgled lutaka, s novim genitalijama i rupama koje dopuštaju istraživanje, natjera da ignoriraju svrhu intervjua.

Do sredine 1990-ih, istraživači i grupe za politiku došli su do tri zaključka: da interakcija djece s lutkama nije bila dijagnoza zlostavljanja, da ispitivači ne bi trebali koristiti lutke na načine koji od djece traže da demonstriraju zlostavljanje prije verbalnih prijava zlostavljanja i da su lutke bile posebno rizične za primjenu s djecom mlađom od 5 godina (24). Suočeni sa sve većom zabrinutošću u vezi s lutkama i rizikom lažnih prijava iz izravnih pitanja, ispitivačima je savjetovano da koriste lutke uglavnom kako bi pomogli djeci da razjasne i razrade svoje usmene prijave zlostavljanja. Ukratko, lutke nisu ispunile očekivanja kao sredstvo za pomoć djeci u prepričavanju važnih informacija relevantnih za kazneno djelo, pogotovo ako je riječ o zlostavljanju. Kako su anatomske lutke postupno nestajale iz forenzičkih procjena, neki su stručnjaci odgovorili tako da su ih zamijenili drugim rekvizitom - dijagramima tijela.

4.2.7.2. Dijagram tijela

Forenzičari koji podržavaju korištenje dijagrama tijela obično koriste realistične crteže djece i odraslih kako bi saznali imena dijelova tijela, odmah otkrili zlostavljanje i/ili razjasnili verbalna saznanja koju su već dobili od djeteta. Kada se koriste za poticanje otkrivanja, ispitivači prikazuju dijagram tijela, traže od djece da označe određene dijelove na dijagramu (uključujući genitalije, grudi i stražnjicu), a zatim pokušavaju pokrenuti temu zlostavljanja pitanjem poput: "Ima li tko da te dotaknuo po bilo kojem od ovih mjesta?" Češća praksa je korištenje dijagrama nakon što su djeca već otkrila dodirivanje, često kako bi ispitivači bili sigurni da dijete razumije dijelove tijela (24). Slično kao upotreba lutaka, dijagrami su uživali popularnost bez dokaza da su prikladni za svaku dob djeteta ili da pridonose dodanoj vrijednost intervjuima. Zagovornici dijagrama tijela tvrdili su da djeca razumiju simboličku prirodu slika, međutim, kao i kod lutaka, simboličko razumijevanje nije dovoljan uvjet da djeca pravilno koriste dijagrame jer postoje drugi potencijalni izvori pogrešaka, kao što su karakteristike dijagrama koje bi mlađoj djeci mogle biti nejasne. U istraživačkim intervjuima, dodavanje pitanja uz pomoć dijagrama, nakon drugih pitanja, navodi djecu da se prisjete dodatnih informacija, uključujući elaboracije tjelesnog kontakta ali točnost ovih informacija i razlog zašto se djeca više sjećaju nisu jasni (24). Kontrolirane laboratorijske studije koje daju procjene točnosti ne podržavaju korištenje tjelesnih dijagrama za otkrivanje podataka. Dijagrami tijela, baš kao i lutke, olakšavaju djeci da istraže dijelove tijela koji nisu do tada možda nisu imali prilike istraživati. Posljedično, tjelesni dijagrami podižu lažne izvještaje o dodirivanju – čak i među djecom koja su doista doživjela neki dodir, tj. potičući ih da prijave dodatne dodire koji se nisu dogodili.

4.2.7.3. Crtanje

Pod crtanjem kao pomoćnim sredstvom forenzičnog intervjua smatra se crtanje slika. Kada se radi o crtanju ponovno je riječ o pomoćnom sredstvu koje vuče svoje porijeklo iz kliničkog intervjua. Crtanje je najčešće korištena dijagnostička tehnika za školsku djecu. Ipak, to nije isključivo tako jer neka djeca i u dobi od četiri, ili čak manje godina, mogu nacrtati sliku koja se može upotrijebiti u procesu intervjuiranja. Pa i neki adolescenti će odabrati crtanje crteža onog što se desilo, radije nego da o tome govore (3). Ispitivač može od djeteta zatražiti da nacrtaju neku sliku, bilo sebe, svoje obitelji ili moguće osobe od koje je pretrpjela zlostavljanje.

Te slike mogu rezultirati isticanjem nekog mjesta na slici na osnovu čega ispitivač može djetetu postaviti neka dodatna pitanja. Dječji odgovor ovim pomoćnim sredstvom, najčešće može dati informaciju o činu seksualnog zlostavljanja (3). Iako nije česta praksa da će dijete, pogotovo kod slučajeva zlostavljanja, crtanjem istaknuti mjesto, to je ipak moguće pa crtež, iako bez nekog čestog efekta, svakako nije loše pomoćno sredstvo koje ukoliko da rezultate, može postati dokazni materijal na sudu protiv osumnjičenog.

4.2.7.4. Kuća lutaka

Teško je pronaći neka posebna istraživanja o kući lutaka ali svakako je zabilježena kao pomoćno sredstvo kod forenzičnog intervjua djeteta. Kuća lutaka bi bila zapravo nešto između crtanja i samih lutaka. Kao i oni ima cilj da se kroz igru dođe do određenih saznanja o kaznenom djelu koje se dogodilo. Veličina kuće lutaka trebala bi biti između 7 i 15 centimetara. Veličina kuće lutaka je posebno određena kako bi se omogućilo djetetu da jasno pokaže ispitivaču stvari koje su se dogodile. Lutke koje se nalaze u kući obično neće rezultirati prikazivanjem samog seksualnog čina koji se dogodio, ali svakako mogu dati bolje mogućnosti da se upozna kontekst seksualnog zlostavljanja i to mnogo bolje nego preko drugih opisanih pomoćnih sredstava (3). Ipak, i kod kuće lutaka uvijek postoji opasnost da intervjuiranje pređe u igru, tako da općenito, pribjeći uporabi pomoćnih sredstava nije pametno već forenzični intervju treba ostaviti na prethodno opisanom razgovoru prilagođenom djetetu.

4.3. Protokoli za forenzično intervjuiranje djece

Forenzična ispitivanja kao posebna disciplina počinju se razvijati 70-tih godina prošlog stoljeća. Prvenstveno su obuhvaćala sugestivne metode ispitivanja, a kada se radilo o ispitivanju djece stručnjaci koji su obavljali ispitivanje uglavnom su se oslanjali na svoju intuiciju. Za to vrijeme karakteristična je medijska popraćenost slučajeva o kojima su se ispitivanja vodila. U takvom slučaju oslanjanje na intuiciju bilo je neprilagođeno i dovodilo je do sumnje u dobivene iskaze, točnije njihovu validnost i pouzdanost. Što se tiče stručnjaka koji su ispitivanje i provodili to su najčešće bili medicinski stručnjaci, odnosno psiholozi i psihijatri. Sukladno svojoj struci, medicinski stručnjaci su ispitivanje obavljali metodama kliničkog intervjua koji

se, iako za svoje ciljeve jako koristan, kod ispitivanja konteksta kaznenog djela pokazao kao neprikladan za dobivanje jednostavnog, objektivnog i jasnog iskaza od djece, a kakav je upravo nužan u dokaznim postupcima (3). Lošem pristupu negativnu notu dala je i medijska popraćenost tadašnjih slučajeva. Mediji imaju moć pomoći u pretvaranju privatnog u javno, oni također imaju moć - u isto vrijeme - potkopati povjerenje, ugled i legitimitet profesionalaca koji rade na tom području. Pojavila se i više nego jasna potreba da se forenzično ispitivanje, odnosno intervjuiranje oblikuje po posebnim pravilima koji su u konačnici predstavljeni kao protokoli za forenzično ispitivanje djece.

4.3.1. Program Nacionalnog centra za zastupanje djece

Nastanku posebnog programa za ispitivanje i zaštitu djece možda su najviše pridonijeli mediji koji su negativno izvještavali o ovim slučajevima kada bi se dogodili. Prva ustanova za zaštitu interesa djece bio je Nacionalni centar za zastupanje djece (engl. *National Children's Advocacy Center* - NCAC). Uspostavljen je 1985. godine i bila je prvi centar za zastupanje djece u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD). Do 2003. godine ovaj centar je uključivao čak 460 punih ili pridruženih država članica. Iako je u početku bio usmjeren isključivo na djecu žrtve seksualnog zlostavljanja, program se ubrzo proširio i na psihičko zlostavljanje djece, djecu svjedoke kaznenog djela i slično.

Postoji deset komponenti koje čine program Nacionalnog centra za zastupanje djece:

- multidisciplinarni tim,
- kulturna kompetencija i raznolikost,
- forenzički razgovor s djetetom,
- podrška i zastupanje žrtvi,
- medicinska procjena,
- usluge mentalnog zdravlja,
- pregled slučaja,
- praćenje slučaja,
- organizacijski kapacitet i
- okruženje usmjereno na zdravlje (25).

Ovo je multidisciplinarni program usmjeren na žrtve koji pruža sveobuhvatnu, kulturno kompetentnu skrb za dijagnosticiranje i pružanje liječenja za sve vrste slučajeva zlostavljanja djece, uključujući fizičko zanemarivanje i zlostavljanje, incest i spolno zlostavljanje izvan obitelji. Model Centra za zastupanje djece osmišljen je kako bi poboljšao cjelokupni proces forenzičkog ispitivanja i tretman fizičkog i mentalnog zdravlja za mlade koji su prijavili da su doživjeli seksualno zlostavljanje. Nacionalni centar za zastupanje djece pruža model forenzičkog intervjua djeteta ili adolescenta koji ima polustrukturirani format koji se može prilagoditi djeci različitih dobi i kulturnom podrijetlu te je koristan za intervjuiranje djece koja su iskusila seksualno ili fizičko zlostavljanje ili koja su svjedok nasilja nad drugom osobom.

Ovaj Program smatra se osnovom za nastanke protokola za forenzično intervjuiranje djece žrtava kaznenog djela, odnosno uočeni nedostatci ovog modela poslužili su za izradu nešto korisnijih protokola u narednom razdoblju. Struktura Programa forenzičkog intervjua s djecom Nacionalnog dječjeg saveza (engl. *National children's advocacy center's child forensic interview structure* - NCAC CFIS) naglašava fleksibilan i promišljen pristup donošenju odluka tijekom cijelog intervjua bez unaprijed napisanog scenarija te se sam pristup prilagođava svakom djetetu i situaciji (25).

Forenzički intervju obično se sastoji od polustrukturiranog razgovora između žrtve seksualnog napada i kriminalističkog istražitelja ili stručnjaka za forenzički intervju, kako bi se dobio detaljan prikaz žrtvinog iskustva. Međutim, tradicionalna metoda intervjuiranja seksualno zlostavljanih ili napadnutih mladih osoba također je kritizirana kao nepotrebno stresna i traumatična. Jedan od problema je nedostatak koordinacije između agencija, što često dovodi do toga da se žrtve previše puta intervjuiraju i tako ih nanovo traumatiziraju. Osim toga, nedostatak koordinacije često rezultira stresnijim okruženjima intervjua, poput policijske postaje, gdje mladi mogu pomisliti da su oni u nevolji a što bi naštetilo dobivanju pravih rezultata intervjua koji su u ovim slučajevima nužni za rješavanje kaznenog djela. Općenito, cilj ovoga modela je poboljšati pružanje skrbi mladima žrtvama zlostavljanja i napada, koordinirati višestruke istrage zlostavljanja i napada kroz objektivan proces koji se ne ponavlja te smanjiti štetne učinke zlostavljanja i napada na mlade i njihove obitelji kroz inkluzivni servisni centar koji naglašava pristup usmjeren na dijete.

4.3.2. RATAC protokol za forenzičko intervjuiranje djece

Gotovo istovremeno s razvojem Centra za zastupanje djece i ustanova, poznata institucija *CornerHouse* razvija RATAC protokol za forenzičko intervjuiranje djece koje se sastoji od pet faza: uspostavljanje odnosa (engl. *rapport*), provjera poznavanja ljudske anatomije (engl. *anatomy identification*), pitanja o dodirima (engl. *touch inquiry*), scenarij zlostavljanja (engl. *abuse scenario*), i zaključak (engl. *closure*). Ovaj protokol prvi je uspostavljeni protokol za ispitivanje i zaštitu djece, a i danas je najviše korišteni protokol u Sjedinjenim Američkim Državama (26). Time se odstupa od kliničkog ispitivanja i nastaje zasebna disciplina forenzičnog intervjuiranja koje sada obavljaju za to obučeni stručnjaci – forenzičari, a za forenzično intervjuiranje djece dodaju se posebne specifičnosti jer se ispituje najosjetljivija kategorija. Protokol uzima u obzir čimbenike koji utječu na razvoj i razvojna razmatranja kao što su pamćenje, raspon pažnje, razumijevanje, jednostavan naspram složenog jezika i konkretne naspram apstraktnih pojmova. Uključuje smjernice za postavljanje pitanja primjerenih dobi djece žrtava o tome tko, što, kada i gdje, te mogućnost pružanja strukturiranog izvješća i kontekstualnih pojedinosti o navodnom incidentu. Također su dane smjernice o tome kako postavljati određene vrste pitanja prilikom provođenja forenzičkih intervju na temelju dobi djeteta i prikladnosti pitanja. Istraživači primjećuju da je upotreba učinkovitih protokola intervju neophodna kako bi se održala pažljiva ravnoteža između osiguravanja sigurnosti navodnih djece žrtava i zaštite prava navodnih počinitelja zlostavljanja djece tijekom istražnog procesa. Protokol predstavlja važan okvir rada u kojemu se intervju mora obavljati ali naravno da nije moguća njegova identična primjena nad svakom žrtvom kaznenog djela. Njegova primjena uvijek ostaje u okvirima, ali je prilagođena dobi djeteta, razini traume koju je dijete pretrpjelo i ovisi o samoj prirodi kaznenog djela koje se istražuje i procesu intervju koji se odvija između stručnjaka i djeteta. Ključna načela na kojima počiva RATAC protokol su da je „dijete na prvom mjestu“, timski pristup je nužan, intervju je znanost i umjetnost, uvijek treba težiti najboljoj mogućoj praksi te da su početni i kontinuirani treninzi nužni (27). Kako bi se poštovalo ključno načelo i dijete stavilo na prvo mjesto potrebno je ciljano i koristeći različite tehnike, koje su primjerene uzrastu djeteta koje se intervjuira, kompetencije djeteta dovesti na maksimalnu razinu. Ovakav proces zahtjeva potpunu suradnju i zajednički jezik stručnjaka koji ispituje dijete i samog djeteta. Za dodatno olakšanje procesa koriste se i prethodno opisana pomoćna sredstva (crteži, kuća lutaka, dijagrami tijela i slično (27)). Svaki intervju proveden

prema ovom protokolu se snima a kasnije ga, zbog važnosti evaluacije pregledava i dodatni stručnjak.

4.3.3. NICHD protokol za forenzično intervjuiranje djece

Izraz "forenzika" navodi nas na vjerovanje da je istraga znanstvene prirode. Međutim, forenzičari ponekad ne uspijevaju uključiti čvrsta znanstvena načela u intervju kada ne istražuju alternativne hipoteze u vezi s optužbama. Takav neuspjeh krši nacionalno priznate standarde i uobičajenu praksu u području psihijatrije i forenzičkih intervju. Ponekad je alternativna hipoteza da je djetetovo sjećanje ukaljano od strane dobronamjernog rođaka ili obiteljskog prijatelja koji "nije vjerovao" optuženom. U drugim slučajevima alternativna hipoteza proizlazi iz izjave koju dijete daje tijekom intervju, kao što je: "Zapravo ne znam je li se to dogodilo, možda je to bio samo san." U tom kontekstu, Michale Lamb i suradnici započeli su 1990 godine razvijati protokola koji se temelji na dokazima za provođenje forenzičkih intervju ispred Nacionalnog instituta za dječje zdravlje i ljudski razvoj (engl. *National Institute of Child Health and Human Development – NICHD*), danas poznatog pod nazivom Eunice Kennedy Shriver Nacionalni institut za dječje zdravlje i ljudski razvoj. Svoj konačni oblik NICHD protokol dobio je tek 2001. godine. Za nastanak NICHD protokola postojala je kvalitetna podloga prethodno opisana nastala dva protokola; odnosno programa Nacionalnog dječjeg saveza i RATAC protokola. RATAC protokol, iako je potpuno odvojio u ovom pogledu forenziku od medicine, zahtijevao je različit pristup različitom uzrastu djeteta, a NICHD protokol sa sobom je donio točno utvrđene specifičnosti, karakteristike i faze forenzičnog intervjuiranja djece te istaknuo važnost evaluacije kao kontrolne mjere provedenog intervju. Protokol NICHD-a slijedi znanstveno načelo da ako je nešto u forenzičkom intervjuu netipično ili čudno, potrebno je pratiti i dodatno istražiti kako bi se utvrdilo postoji li medicinski ili psihijatrijski problem u pozadini navoda. Glavna svrha NICHD protokola bila je pretočiti preporuke proizašle iz istraživanja u operativne korake koji bi poboljšali organizaciju i kvalitetu istraživačkih razgovora s djecom i povećali vjerojatnost dobivanja potpunih i preciznih informacija. Pomažući ispitivačima da provedu intervju koji su informativniji, protokol je osmišljen kako bi promicao dobrobit djece olakšavajući kazneni progon počinitelja (28). Protokol NICHD uzima u obzir pitanja razvoja djeteta, uključujući njegove lingvističke sposobnosti, sposobnosti vraćanja pamćenja, sugestibilnost, ponašanje među gledateljima te utjecaj stresa i traume. Protokol integrira novija saznanja o funkcijama pamćenja i

sugestibilnosti djece i koristi se s djecom za koju se sumnja da su bila seksualno ili fizički zlostavljana. Struktura NICHD protokola pokriva sve faze istraživačkog intervjua. U uvodnoj fazi, ispitivač se predstavlja, pojašnjava djetetov zadatak i objašnjava osnovna pravila intervjua. Sljedeća faza izgradnje odnosa, osmišljena je za stvaranje opuštenog okruženja koje djetetu pruža podršku, u koju se dijete uvodi na način da ga se potiče da detaljno opiše neki nedavno doživljeni neutralni događaj (29). Ovaj dio je osmišljen s ciljem da bi se djeca upoznala s otvorenim pitanjima koja se koriste u sadržajnoj fazi, dok im se pokazuje specifična razina detalja koja se od njih očekuje. Dodatno, u prijelaznom dijelu između uvodne i suštinske faze intervjua, koristi se niz pitanja koja su što je moguće otvorenija za nesugestivnu identifikaciju ciljanih događaja koji se istražuju. Ispitivač prelazi na neka pažljivo sročena i sve više fokusirana pitanja samo ako dijete ne uspije identificirati ciljani događaj. Čim je prva informacija dobivena ispitivač traži od djeteta da naznači je li se incident dogodio jednom ili više puta, a zatim nastavlja s prikupljanjem informacija specifičnih za incident koristeći dodatna pitanja i tražeći pojašnjenja za stvari koje je dijete spomenulo kako bi se izazvalo nekontaminirano slobodno sjećanje na navodni incident (29). Ako ključne pojedinosti i dalje nedostaju, ispitivači tada postavljaju ograničena pitanja koja imaju otvorene opcije, uglavnom da/ne ili pitanja s prisilnim odabirom koja se odnose na informacije koje dijete nije ranije dalo. Sugestivna objašnjenja i pitanja, koji djetetu sugeriraju kakav se odgovor od njih očekuje, nisu dopuštena (29). Protokol NICHD je podvrgnut većem broju empirijskih istraživanja od svih ostalih protokola intervjuiranja, te su rezultati istraživanjima primijenjeni u praksi na području Kanade i Ujedinjenog Kraljevstva i pokazali su da kada ispitivači koriste preporučene postupke intervjua slijedeći NICHD protokol poboljšava se kvaliteta informacija dobivenih od navodnih žrtava seksualnog ili fizičkog zlostavljanja (28). Stručnjaci koji se koriste NICHD protokolom koriste najmanje tri puta više otvorenih pitanja i upola manje sugestibilnih pitanja i pitanja sa otvorenim opcijama od ispitivača koji ne koriste ovaj protokol (29). Ovaj protokol u sebi sadrži sve specifičnosti forenzičnog intervjua djeteta kao što su njegove karakteristike i faze a poseban naglasak stavljen je na važnost evaluacije forenzičnog intervjua djeteta.

4.3.3.1. Metode i tehnike intervjuiranja djeteta prema NICHD protokolu

Tijekom posljednja tri desetljeća provedeno je opsežno istraživanje o tome kako ispitivati djecu o događajima koje su možda doživjeli (18). Ta su istraživanja dovela do razvoja

različitih forenzičnih protokola intervjua koji su ranije opisani. Protokoli su se, kako je na to i potreba ukazivala, mijenjali, nadopunjavali i usavršavali a sve u svrhu zaštite dobrobiti djeteta koje će se ispitivati i s ciljem smanjenja stresa kod djece tijekom samog ispitivanja. Takva poboljšanja rezultirala su NICHD protokolom koji je trenutno u primjeni i daje do sada najpreciznije smjernice o forenzičnom intervjuu djeteta koje je žrtva kaznenog djela. Iako ne postoji nacionalni konsenzus u vezi s korištenjem jedinstvenog protokola forenzičnog intervjua, postupci navedeni u većini smjernica počivaju na istom korpusu empirijskih istraživanja, koja kumulativno utvrđuju najbolje prakse za forenzično intervjuiranje djece. Protokoli forenzičkog intervjua opisuju niz faza ili faze kroz koje provoditelji intervjua moraju proći tijekom ispitivanja djeteta. Svaka faza osmišljena je za postizanje određenog cilja, dok je opći cilj omogućiti djeci da pruže točan i pouzdan prikaz događaja koji su možda doživjeli.

4.3.3.2. Faze forenzičnog intervjua prema NICHD protokolu

NICHD protokol detaljnije je opisao i prepoznao sljedećih jedanaest faza forenzičnog intervjua. Ove faze nisu mnogo različite od prethodno spomenute i opisane tri faze, već zapravo predstavljaju detaljnije razrađen forenzični intervju. Faze forenzičnog intervjua po NICHD protokolu su: uvod, uspostava odnosa, ispitivanje epizodičnog pamćenja, prelazak na pitanja relevantna za slučaj, istraživanje slučaja, pauza, dobivanje informacija koje dijete nije spomenulo, nespominjanje očekivanih informacija, informacije o razotkrivanju, završetak i neutralna tema. Svih ovih jedanaest faza mogu se smjestiti u tri općenite faze forenzičnog intervjuiranja.

Uvod – Uvod kod forenzičnog intervjua djece žrtava kaznenog djela sličan je uvodu u svaki intervju. Uključuje predstavljanje osobe koja će intervju i obavljati, objašnjenje da se intervju snima i lagani početak razgovora koji je u ovim slučajevima uvijek nešto blaži kako bi se dijete opustilo i osjećalo ugodno prilikom intervjua. S obzirom na godine djeteta potrebno je provjeriti razlikuje li dijete istinu od laži kao i utvrditi moralne odgovornosti ukoliko dijete prilikom intervjua bude lagalo.

Uspostava odnosa – Nakon uvoda i predstavljanja riječ se daje samom djetetu koje govori o neobaveznim stvarima a u svrhu boljeg upoznavanje djeteta. Ovo uključuje izjašnjavanje djeteta o njegovoj svakodnevnici i što voli a što ne voli raditi.

Ispitivanje epizodičnog pamćenja – Provjerava se pamćenje djeteta o događajima koji su se dogodili. Nikada se ne kreće sa pitanjima koja su relevantna za slučaj već s pitanjima koja nemaju veze sa slučajem a dogodila su se „jučer“ ili „danas“.

Prelazak na pitanja relevantna za slučaj – Postavljaju se pitanja koja su se prije intervjua specifično pripremila za slučaj koji se istražuje na osnovu dostupnih informacija o slučaju.

Istraživanje slučaja – Jednom kada je dijete dalo očekivane informacije o slučaju intervjua se nastavlja na način da se potiče opis danih informacija.

Pauza – Kod forenzičnog intervjua uvijek je posebno koristiti pauzu. Pauza dobro dođe kako bi se djetetu osigurao kratki odmor a stručnjaku omogućila kratka provjera do tada provedenog intervjua, odnosno provjera je li nešto nedostaje i utvrđivanje nastavka provođenja intervjua.

Dobivanje informacija koje dijete nije spomenulo – Ukoliko nakon provjere, informacija važna za istragu još uvijek nedostaje, stručnjak započinje s pitanjima koja su usmjerena na informacije koje dijete nije spomenulo.

Nespominjanje očekivanih informacija – Kada i nakon postavljanja usmjerenih pitanja informacije još uvijek nema, prelazi se na korištenje samo relevantnih pitanja. Ako službenik poznaje i odakle su te informacije već dobivene može i to spomenuti u razgovoru s djetetom.

Informacije o razotkrivanju – Kada se intervjua privodi kraju potrebno je prijeći na informacije o otkrivanju zlostavljanja. U ovoj fazi se koriste usmjeravajuća pitanja o zlostavljanju koje je dijete u prethodnim fazama spomenulo. Koriste se pitanja za dobivanje odgovora je li to jedini put da se zlostavljanje dogodilo i je li se dijete već nekom povjerilo o pretrpljenom zlostavljanju.

Završavanje – Završavanje je faza u kojoj se rezimira provedeni intervjua i zahvaljuje djetetu na naporu i razgovoru.

Neutralna tema – Na kraju forenzični intervjua se završava neutralnom temom poput onih na početku razgovora kako bi se djetetu otklonio stres i skrenule misli sa izrečenih informacija (30).

Osoba koja će provesti intervjua mora biti spremna na to da će se intervjua možda provoditi u nekoliko navrata jer su dugi intervjui kontraproduktivni, naročito za manju djecu. Općenito se smatra da intervjua može trajati 30-45 minuta unutar kojih se zapravo desetak minuta odnosi na informacije koje su predmet interesa (3).

4.4. Važnost evaluacije forenzičnog intervjua s djetetom

Promatrajući proces intervjua možemo zaključiti da je to jedan složen, dinamičan i ponekad nepredvidiv proces. Kod onih intervjua koji su forenzične prirode osoba ili osobe zadužene za provođenje intervjua moraju uzeti u obzir golemu količinu pitanja kada intervjuiraju žrtvu, svjedoka ili osumnjičenika (31). S obzirom na takav proces kod intervjua je vrlo važna evaluacija odnosno procjena učinka je li intervjui bio dobar ili ne. Ono što karakterizira dobar intervjui jeste vještina posredovanja između logike onog koji ispituje i logike onog koji se ispituje a čija logika ne proizlazi iz proučavanja već iz toga što je proživio i doživio događaje koji se istražuju i razmišljao o njima pa makar i djelomice (32). Policijski službenici spominju kako nemaju dovoljno vremena ili sredstava za procijeniti njihovu izvedbu intervjua, osobito ako je istraga visokog profila. Iako to nije pretjerano iznenađujuće s obzirom na ograničena sredstva i resurse koji su policiji na raspolaganju, taj podatak je zabrinjavajući (2). Informacije dobivene ovim intervjuiranjima često idu u svrhu daljnjeg tijeka cjelokupne istrage što sam intervjui čini veoma važnom fazom unutar sudskog procesa. Intervjuiranje bilo koje vrste ispitanika čini sastavni dio glavnih dužnosti i odgovornosti policajca i forenzičara te ostalih službenika za provođenje zakona, a svaki od njih ne posjeduje vještine da isti dobro i ispravno obavi. Stoga je evaluacija intervjua važan korak u procesu koji daje odlične rezultate u procjeni o tome tko može intervjuirati a tko ne. Također, evaluacija ili drugačije rečeno procjena provedenog intervjua omogućuje pojedincima ne samo istraživanje područja najbolje prakse nego i identificiranje područja za koje se potrebno dodatno educirati. To osigurava daljnji rad na tome da se forenzični intervjui poboljša i optimizira, da se odrede osobe koje intervjui obavljaju ispravno, dobro i odgovorno a samim time i održavaju kvalitetu forenzičnog intervjua te poboljšaju ga ondje gdje se uvidi da je to i potrebno.

4.4.1. Metode procjene učinkovitosti forenzičnog intervjua

Trenutno ne postoji općeprihvaćena praksa koja bi ocijenila ili procijenila provedbu forenzičnog intervjua. Ipak postoji PEACE metoda intervjuiranja koja se koristi od 90-tih godina prošlog stoljeća. Akronim PEACE ovog modela čine:

- P - Priprema i planiranje – (engl. *preparation and planning*)
- E - Angažiranje intervjuirane osobe – (engl. *engage and explain*)

- A - Iskazivanje i razjašnjavanje – (engl. *account clarification, challenge*)
- C - Zaključak intervjua – (engl. *closure*)
- E - Evaluacija – (engl. *evaluation*) (33).

Model PEACE predstavlja strukturu obavljanja informativnog razgovora. Dizajniran za obavljanje informativnih razgovora u svakoj situaciji i sa bilo kojim tipom ispitanika, što ga čini univerzalnim (34). Njegovu strukturu čini prethodno opisani proces provođenja intervjua. Problem se javlja kod toga jer neke organizacije ne pridaju posebnu pozornost i ne uključuju evaluaciju svoje izvedbe intervjua čineći tako nesavjesno postupanje. Različita istraživanja pokazala su jedinstvene rezultate, a to je da se forenzični intervjui s provedenom evaluacijom znatno razlikuju od onih koji ne provode evaluaciju. Znatno se razlikuje zapravo njihova kvaliteta. Evaluacija istovremeno znači i „treening“ službenika i omogućava mu da utvrdi greške i propuste ukoliko ih je u određenom intervjuu i napravio pa sljedeći intervjui može biti kvalitetniji i bolji. Učinak službenika se poboljšava odmah nakon ili tijekom evaluacije intervjua. To ukazuje na potrebu za redovitim i stalnim nadzorom i podrškom forenzičnog intervjua. Iako je Ponašajno utvrđena skala ocjenjivanja (engl. *Behaviorally Anchored Rating Scale – BARS*), koja mjeri uspješnosti zaposlenika na temelju unaprijed definiranih obrazaca ponašanja. našla široku primjenu u forenzici ona je pokazala nedosljednost kada se radi o procjeni čak i istih intervjua, te je sada u primjeni Griffithsova mapa pitanja (engl. *Griffiths Question Map - GQM*), iako je korak evaluacije procesa forenzičnog intervjua još uvijek znatno zanemaren (2).

4.4.2. Griffithsova mapa pitanja

Griffithsova mapa pitanja (GQM) je alat koji preslikava kronologiju i redoslijed pitanja postavljenih kroz vrijeme istraživačkog intervjua (35). Ovaj alat pruža vizualni zapis provedenog forenzičnog intervjua. GQM koristi osam pitanja: otvorena, sondirajuća i odgovarajuća zatvorena, neprikladna zatvorena, vodeća, višestruka, prisilni izbor i mišljenje/izjava (2).

Ovih osam pitanja može se svrstati u dvije kategorije: prikladna (prva tri pitanja) i neprikladna (drugih pet pitanja). GQM se može izraditi i njime se može upravljati pomoću Excel proračunske tablice, dodjeljivanjem jednog retka za svaku vrstu pitanja. To omogućuje da se svaka vrsta pitanja iscrta na odgovarajuću liniju. Ploče se zatim spajaju tako da se formira

vizualna mapa tipova pitanja koja su se koristila tijekom intervjua. Osim Excela podatci se mogu unijeti i ručno. Ovaj je alat učinkovit jer je relativno lako obučiti pojedince da prikladno kategoriziraju pitanja i obave prikladnu evaluaciju provedenog forenzičnog intervjua.

4.4.2.1. Primjena Griffithsove mape pitanja na forenzičnim intervjuima provedenim kod djece žrtava kaznenog djela

Od vještaka se ponekad traži da procijene pouzdanost izjava male djece ili adolescenata, to jest da ispitaju okolnosti otkrića, vremenski okvir, sadržaj izjava i čimbenike koji su mogli narušiti intervju, te sjećanje svjedoka ili žrtava. Kako bi dovršili ovaj zadatak, na isti način na koji je opisano kod klasičnog forenzičnog intervjua tako i kod forenzičkog intervjua djece žrtava kaznenog djela vještaci koriste GQM za provođenje analiza kako bi pomogli sucima da procijene kvalitetu razgovora s mladim žrtvama. Doista, ovaj dokument naglašava važnost ovog forenzičnog alata u kontekstu istražnog razgovora kako bi se vještacima pomoglo da odgovore na pitanja koja bi im se mogla postaviti. Na primjer, koje su okolnosti otkrića (npr. Kome su događaji prvi put otkriveni i kako je ispitivač saznao te informacije? Kako je ispitivač započeo i produbio prisjećanje informacija?), vremenski slijed (npr. tijekom intervjua omogućuje uspostavljanje jasne i pouzdane kronologije događaja?), sadržaj izjava (npr. Je li sugerirano? Koje su vrste pitanja na koje je svjedok ili žrtva odgovarao? Je li moguće da su pitanja utjecala na izjave?) i čimbenike koji su mogli utjecati na prisjećanje događaja (npr. Je li ispitivač poštovao preporuku da se pozabavi oštećenjem vezano uz dob svjedoka, emocije i ponavljanje sličnih događaja?) (36).

Ovisno o prirodi pravosudnog sustava, GQP bi se mogla implementirati u alate psiholoških stručnjaka, čime bi se dodala dodatna vrijednost njihovoj stručnosti pri ispitivanju iskaza žrtve o događajima. U pravosudnom sustavu, suci zaduženi za istragu imenuju stručnjake koji imaju neutralnu ulogu. Iako vještacima nije dopušteno izražavati mišljenje o istinitosti činjenica, može im se postaviti nekoliko tehničkih pitanja kako bi se pomoglo istražnim sucima u potrazi za istinom. Stoga bi GQM mogla poslužiti za iznošenje nekoliko detalja korisnih za isticanje jednog od najpogubnijih faktora utjecaja na svjedočenja, a to je način na koji se vodi intervju.

5. RASPRAVA

Još davno su se klinički intervjui pokazali nedovoljnima kada je riječ o rješavanju kaznenih djela. Klinički intervju jeste nudio žrtvama rješenja za određena traumatska iskustva, identificirao probleme, nudio planove za njihova rješenja i terapijske intervencije, ali nije razotkrivao činjenice koje bi u svojoj konačnici razriješile kazneno djelo. Ovakva problematika bila je posebno uočljiva kada je u pitanju najosjetljivija kategorija žrtava kaznenih djela - dijete žrtva kaznenog djela. Ta problematika je iz medicine, zbog svoje specifičnosti, prebačena na forenziku koja je svoje vrijeme i pažnju usmjerila na izradu programa koji bi stvorili određene smjernice kako bi ispitivanje djece moralo i trebalo izgledati. Maloljetna djeca su sama po sebi specifična kategorija. Forenzično ispitivanje ove kategorije, djeteta koje je žrtva i nad kojim je počinjeno nasilje, specifičan je zadatak koji je trebalo opisati metodama koje bi bile univerzalne i široko primjenjive. Kao što je i spomenuto, od djeteta nije uvijek ni lako ni jednostavno dobiti informacije a pogotovo kada je dijete bilo izloženo velikoj traumi (3). Model forenzičnog intervjuiranja trebao je pronaći rješenje koje bi u iznimno delikatnim situacijama dalo valjane izjave koje bi u konačnici mogle biti presudne za razrješavanje kaznenog djela i privođenje počinitelja kaznenog djela pravdi. Da bi se uopće moglo prići izradi programa potrebno je bilo uzeti u obzir dob djeteta, psihičko stanje djeteta, razvojnu razinu na kojoj dijete funkcionira, kapacitet djetetova pamćenja, mogućnost evociranja sjećanja, razinu verbalnog izražavanja djeteta, informacije o njegovu životu i kontekstu kaznenog djela ali i mnoge druge detalje kako se u propisanom načinu forenzičnog intervjuiranja ne bi dogodila niti jedna pogreška u koracima.

Na takav korak prvi se odvažio Nacionalni centar za zastupanje djece, još davne 1985. godine, predstavljajući Program forenzičnog intervjua s djecom. Ovaj program pružio je format intervjuiranja koji se može prilagoditi djeci različite dobi i kulturnog podrijetla, a koristan je za intervjuiranje djece koja su doživjela seksualno ili fizičko zlostavljanje ili koja su svjedok nasilja nad drugom osobom. Kod ovog modela naglašen je fleksibilan i promišljen pristup u donošenju odluka tijekom trajanja cijelog intervjua, te se kod njega ne preporučuje korištenje unaprijed napisanog scenarija već se prilagođava svakom djetetu i situaciji. U tom smislu on je odstupio od kliničkog ispitivanja djece i uveo ispitivanje djeteta žrtve kaznenog djela u područje forenzike. Pristup Programa djeluje kroz više razina od multidisciplinarnog pristupa djetetu žrtvi kaznenog djela, uvažavanju različitosti među djecom, do načina same provedbe forenzičkog razgovora pa sve do preventivne i tretmanske razine. Ovakav pristup je uveo

novine i pomak u razrješavanju kaznenog djela počinjenog nad djetetom jer se i sam forenzični intervju definirao kao jedna komponenta koja čini rad Centra. Ipak, koordinacija deset temeljnih komponenti Programa (multidisciplinarni tim, kulturna kompetencija i raznolikost, forenzički razgovor s djetetom, podrška i zastupanje žrtvi, medicinska procjena, usluge mentalnog zdravlja, pregled slučaja, praćenje slučaja, organizacijski kapacitet i okruženje usmjereno na zdravlje) (25), mogu predstavljati stres i traumu za djecu žrtve kaznenih djela jer često dovodi do toga da se žrtve previše puta intervjuiraju i tako ih se nanovo traumatizira, odnosno takvim postupanjem izložena su retraumatizaciji od strane stručnjaka. Osim toga, nedostatak koordinacije često rezultira stresnijim okruženjima intervjuja, poput policijske postaje, gdje mladi mogu pomisliti da su oni u nevolji a što bi naštetilo dobivanju pravih rezultata intervjuja koji su u ovim slučajevima nužni za rješavanje kaznenog djela. Smisao ovog pristupa je općenito poboljšati pružanje skrbi djeci žrtvama kaznenih djela, koordinirati višestrukim istragama kroz objektivni proces te na taj način utjecati na smanjenje štetnih učinka doživljenih kaznenih djela kako za djecu, tako i za njihove obitelji, kroz inkluzivni servisni centar koji naglašava pristup usmjeren na dijete.

Spomenuti model koordiniranog pristupa djeci žrtvama kaznenih djela, a koji uključuje više stručnjaka tzv. „pomagajućih“ zanimanja, medicinskog osoblja, policije, tužitelja i slično, vrlo brzo se pokazao nedostatnim, teško uspostavljanim te moguće i suvišnim. Slijedom toga razvila se ideja o osmišljavanju programa koji bi funkcionirao na osnovu „jednog ispitivača za sve“. Taj model značio bi posebno obučenog stručnjaka koji bi razvio prijateljski i povjerljivi odnos s djetetom u cilju dobivanja vjerodostojnih informacija a, s druge strane, dijete bi se riješilo dodatnog stresa budući da bi imalo kontakt samo s jednom osobom u udobnim prostorijama posebno namijenjenima za forenzični intervju djeteta. Dodatni potrebni profesionalci za određena područja u ovom slučaju intervju bi mogli promatrati kroz zrcalo ili putem TV monitora, bez direktnog kontakta s djetetom. Takav model prva je uspostavila poznata institucija CornerHouse predstavljajući RATAC protokol od pet faza (uspostavljanje odnosa, provjera poznavanja ljudske anatomije, pitanja o dodirima, scenarij zlostavljanja, i zaključak) za forenzičko intervjuiranje djece te se radi o prvom i najčešće korištenom protokolu u SAD-u (26). Ubrzo nakon njega pojavljuje se i NICHD protokol razvijen od strane Nacionalnog instituta za dječje zdravlje i ljudski razvoj koji se koristi kao metoda za provođenje forenzičkih intervjuja djece žrtava i svjedoka u kontekstu istraga zlostavljanja djece i često određuje kako će ostatak istrage napredovati, a poseban fokus stavlja na obuku stručnjaka koji

će intervjuiranje i obavljati, te po prvi puta uvodi važnost evaluacije kao neophodnog dijela forenzičnog intervjua općenito.

RATAC i NICHD nisu prvi modeli kojima se pokušalo oblikovati forenzično intervjuiranje djeteta žrtve kaznenog djela ali jesu prvi službeni protokoli koji su našli i dan danas imaju najširu primjenu kod ovakvih kriminalnih radnji. Kreatore i RATAC i NICHD protokola motivirala je želja da poboljšaju praksu intervjua i budu osjetljivi na potrebe djece. Misao vodilja bila je što više reducirati dodatni stres prilikom davanja iskaza kod djece žrtva kaznenih djela. Oba spomenuta protokola su u tome i uspjela. Kompletno ispitivanje u cilju razrješenja kaznenog djela i privođenja počinitelja pravdi u oba protokola obavlja jedna, posebno obučena stručna osoba, dok dodatno osoblje intervjua promatra bez direktnog kontakta s djetetom. Uspoređujući ova dva protokola mogu se uočiti neke njihove sličnosti i razlike.

Sličnosti RATAC i NICHD protokola su:

- Fleksibilnosti - iako je RATAC protokol opisan kao "polustrukturiran", a NICHD kao "strukturiran", oba pristupa dopuštaju ispitivačima da modificiraju svoj pristup kako bi se prilagodili individualnoj potrebi djeteta i okolnosti kaznenog djela;
- Spoznaje da je forenzični intervjua samo dio istrage – Forenzični intervjua predstavlja samo dio istrage kojom se pokušava rasvijetliti kazneno djelo a nikako ne predstavlja cijelu istragu. Ipak, rezultati dobiveni njime predstavljaju vjerodostojan i moguće ključni dokaz pred pravosudnim organima;
- Potrebe za stručnim ocjenjivanjem i stalnom obukom ispitivača - Za jačanje i održavanje vještina ispitivača potrebna je stalna obuka kao i analize procjene njihovog učinka. Specifičnost ovog posla koji se obavlja s djetetom nije za svakog forenzičara koji i kvalitetno završi svoju obuku pa je potrebna analiza kako bi se dodatno utvrdila stručnost osobe koja vodi ispitivanje;
- Okruženja – Općenito se slažu oko toga da prostorije u kojima se obavlja forenzično ispitivanje djece trebaju biti posebno opremljene, privatne, prilagođene djeci i neutralne. Kod uređenja prostorija se vodi računa o udobnosti djeteta prije, za vrijeme i nakon intervjua;
- Dokumentacije – Svi se slažu da je video snimanje najbolji i najtočniji način dokumentiranja intervjua i treba ga koristiti kad god je to moguće. Osim toga, postoji očiti dogovor da djetetu treba objasniti da se intervjua snima;

- Vremena – Bez obzira na preferirani protokol, ispitivači se slažu da je poželjno intervjuirati dijete što je prije moguće nakon incidenta koji se dogodio, uzimajući u obzir djetetovo psihičko i fizičko stanje.
- Ponašanje ispitivača – Oba protokola podržavaju da ponašanje ispitivača bude ljubazno, toplo i prijateljsko. Ispitivači trebaju biti otvoreni i nepristrani, ne naglašavati svoj autoritet ali s druge strane ni ne previše opušteni da dijete intervju ne bi shvatilo kao igru;
- Važnosti izgradnje odnosa – Oba protokola od ispitivača, prije faze postavljanja pitanja relevantnih za slučaj, traže da provedu uvodnu fazu i fazu uspostave odnosa.
- Prilagođenosti dobi djeteta – Prilagoditi se dobi djeteta koje se intervjuira od ključne je važnosti za cijeli proces intervjuja. Oba pristupa naglašavaju da ispitivači moraju obratiti posebnu pozornost na djetetovo razumijevanje i korištenje jezika i prilagoditi se djetetovoj dobi. Ovo je osiguranje da je kod provedenog intervjuja dijete razumjelo ispitivača i pitanja koja postavlja, a ispitivač razumio dijete i odgovore koje mu je dalo;
- Individualnom pristupu djetetu – Ispitivači su po oba protokola dužni prepoznati i poštivati različitost i jedinstvenost svakog djeteta. Osim toga, trebaju se prilagoditi djetetovoj kognitivnoj razvojnoj razini (37).

Najznačajnije razlike između NICHD i RATAC protokoli pojavljuju se po pitanju:

- Uvodne upute – Osnovna pravila u ova dva protokola su različita. Zagovornici NICHD protokola forenzični intervju temelje na tome da na početku intervjuja objasne djetetu svoja očekivanja i prihvatljive odgovore. S druge strane, zagovornici RATAC protokola intervjuiranju ne pristupaju na takav način i smatraju da je iznošenje uputa prije početka intervjuja opširno i iscrpno za dijete koje se ispituje. Upute bi se, po njima, trebale dati kada se u samom procesu intervjuiranja ukaže prilika za to, odnosno kada i ako dođe do nagađanja u intervjuu.
- Primjena neutralnog događaja – Iako i zagovornici RATAC protokola potiču djecu na davanje neutralnih izjava o životnim iskustvima u fazi uvoda i uspostave odnosa, zagovornici RATAC protokola ovu praksu mnogo više naglašavaju pa je i izdvajaju kao posebnu fazu forenzičnog intervjuja pod nazivom „ispitivanje epizodičnog pamćenja“, koja dolazi nakon uvoda i

uspostave odnosa između ispitivača i djeteta koje se ispituje. Prema NICHD protokolu ispitivačima se preporuča da prije pitanja relevantnih za slučaj identificiraju bezazlen događaj koji je dijete doživjelo a zatim upotrebe niz otvorenih pitanja kako bi potaknuli dijete da pružiti detaljne neutralne odgovore na osnovu kojih bi dobili kvalitetne rezultate o pamćenju djeteta. Bazirano na opsežnom istraživanju u vezi s korištenjem NICHD-a protokola na terenu, jasno se pokazalo da su i djeca predškolskog uzrasta sposobna pružiti informativne neutralne odgovore, iako nešto kraće nego što je to slučaj kod starije djece (37). Nasuprot tome, RATAC-ov “proces ispitivanja” ispitivačima poručuje da su neutralni odgovori malo vjerojatni te da su izravna i fokusirana pitanja prikladnija, barem kada se radi o djeci manje dobi.

- Prijelaz na pitanja relevantna za slučaj – RATAC protokol, kada se radi o ispitivanju djece predškolske dobi, koristi „upit dodirrom“ kao primarni način uvođenja u pitanja koja su relevantna za slučaj koji se dogodio (37), a usmjerena su na razumijevanje bilo kakvih fizičkih dodira, kontakata ili manipulacija koji su se dogodili tijekom incidenta između žrtve i počinitelja. Od djece se traži da prepoznaju dodire koje im se sviđaju i dodire koje im se ne sviđaju, nakon čega slijede otvorena i fokusirana pitanja relevantna za slučaj. NICHD protokol usvaja puno drugačiji pristup koji se bazira na prethodno danoj izjavi o kaznenom djelu a zbog koje se forenzični intervju i odvija. NICHD protokol ne preferira „upit dodirrom“ već odmah (nakon uvoda, uspostave odnosa i ispitivanja epizodičnog pamćenja) kreće s otvorenim i fokusiranim pitanjima relevantnim za slučaj. Ako dijete odmah ne odgovori s informacijama koje su relevantne za slučaj, ispitivač tek onda koristi druge otvorene nesugestivne poticaje za dobivanje informacija.

6. ZAKLJUČCI

Prije svega ne možemo reći da niti jedan program koji je u sebi nosi određene metode i smjernice za forenzično intervjuiranje djece je bio loš iz razloga jer je svaki u svojoj primjeni pokazao nedostatke koji su omogućili stručnjacima da ih poprave i naprave još bolji. Međutim, forenzični intervjui s djecom žrtvama kaznenih djela u pravom smislu su se počeli razvijati pojavom NICHD protokola Nacionalnog instituta za dječje zdravlje i ljudski razvoj. NICHD protokol se isključivo koristi kao metoda za provođenje forenzičkih intervjua djece žrtava i svjedoka. Forenzični intervju ima ključnu ulogu u kontekstu istraga zlostavljanja djece i često određuje kako će ostatak istrage napredovati. Posljedično, odgovarajuća obuka forenzičkih ispitivača je najvažnija. Početna obuka mora uvijek biti popraćena stalnom novom obukom i podrškom. Kako bi ovaj pristup bio uspješan, moraju ga podržati svi koji su uključeni u intervjue s djecom, od onih koji vode razgovore na prvoj liniji, do administratora i menadžera te vladinih službenika koji izdaju smjernice. Ako se od forenzičnih ispitivača očekuje da obave tako važan posao, moraju biti pravilno opremljeni podrškom i alatima potrebnim za uspjeh. NICHD protokol može pružiti upravo tu podršku svima koji su uključeni u kritično važnu ulogu voditelja istražnih razgovora s djecom žrtvama i svjedocima te pružiti ispravne metode i tehnike koje, kada ih se i pridržava, daju do sada najbolje rezultate. Upotreba takvih učinkovitih protokola za intervjuiranje djece žrtava kaznenih djela je važna kako bi se održao balans između s jedne strane pitanja sigurnosti djece žrtava, a druge kako bi se zaštitila prava počinitelja tijekom istražnih radnji i sudskih procesa.

7. LITERATURA

1. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Hrvatska enciklopedija. (2013-2024) [citirano 14. travnja 2024]. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/27678>
2. Farrugia L, Gabbert F, Oxburgh G. Effective evaluation of forensic interviews: The Forensic Interview Trace (FIT). *IIIRP*. 2019; 10(1):22-31.
3. Zorić J. Forenzični (postupni) intervju. *HLJKPP*. 2004; 11(1): 119-42.
4. Ciolin P, Turvey B. Forensic Interviews. In: Turvey B, Crowder S, editors. *Forensic Investigations: An Introduction*. Cambridge: Academic Press; 2017. p. 261-76.
5. La Rooy DJ, Brubacher SP, Aromäki-Stratos A, Cyr M. The NICHD protocol: A review of an internationally-used evidence-based tool for training child forensic interviewers. *J Criminol Res Polic*. 2015; 1(2):76-89
6. Srna J. *Multidisciplinarno usavršavanje stručnjaka u sistemu zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja*. Beograd: Centar za brak i porodicu; 2001.
7. *Zakon o kaznenom postupku*. Zagreb: Narodne novine; 2024. [citirano 15. lipnja 2024] Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/174/Zakon-o-kaznenom-postupku>
8. Žigante Živković B. Sudska praksa prekršajnih sudova. *Polic Sigur*. 2011; 20(1):139-41.
9. Ljubin Golub T. Forenzički intervju 2. In: Žarković Palijan T, Kovačević D, editors. *Iz forenzične psihijatrije 2*. Zagreb: Naklada Ceres; 2007. p. 258.
10. Leach C, Powell M, Sharman S, Anglim J. The Relationship Between Children's Age and Disclosures of Sexual Abuse During Forensic Interviews. *Child Maltreat*. 2017; 22(1):1-10.
11. Walker A. *Handbook on questioning children: A linguistic perspective*. Washington, DC: American Bar Association; 1994.
12. Wilson C, Powel, M. *A guide to Interviewing Children, Essential Skills for Counselors, Police, Lawyer and Social workers*. New York: Routledge; 2001.
13. Stipišić L. Procesni aspekti ispitivanja djece žrtava i recentna sudska praksa u svijetlu Direktive 2012/29/EU. *HLJKZP*. 2018; 25(2):547-74.
14. Pajčić M. *Ugroženi svjedoci u kaznenom postupku*. Zagreb: HUKZP – MUP; 2006.
15. Milosavljević-Đukić I, Tankosić B, Petković J, Marković M. Jedinica za podršku djeci žrtvama i svjedocima u kaznenom postupku. *Temida*. 2017; 20:45-64.
16. Newlin C, Steele L, Chamberlin A, Anderson J, Kenniston JR. *Child forensic interviewing: Best practices*. Washington, DC: US Department of Justice; 2015.

17. Swerdlow-Freed D. Questioning Strategies for Forensic Interviews of Children [citirano 3. travnja 2024] Dostupno na: <https://www.drswerdlow-freed.com/questioning-strategies-for-forensic-interviews-of-children/>
18. Poole D, Lamb M. Investigative interviews of children: A guide for helping professionals. Washington, DC: American Psychological Association; 1998.
19. Ceci SJ, Bruck M. Jeopardy in the courtroom: A scientific analysis of children's testimony. Washington, DC: American Psychological Association; 1995.
20. Governor's task force on children's justice and family independence agency. Forensic Interviewing Protocol [citirano 4. travnja 2024]. Dostupno na: <https://www.michigan.gov/mdhhs/-/media/Project/Websites/mdhhs/Adult-and-Childrens-Services/Abuse-and-Neglect/Childrens-Protective-Services/DHS-PUB-0779-First-Edition.pdf?rev=7cca49518a07497f8b068bb92cfa51bd&hash=1456C64B249B875529DC4D98099384C6>
21. Kletečki Radović M. Specifičnosti forenzičnog intervjua sa spolno zlostavljanim djetetom. Ljetop Soc Rada. 2005; 12(1): 231-40.
22. Lounsbery Law Office. Basics in Forensic Interviews of Children [citirano 13. travnja 2024]. Dostupno na: <https://www.cacilawyer.com/basics-in-forensic-interviews-of-children.html>
23. Russell A. Forensic Interview Room Set-up. Alexandria, VA: American Prosecutors Research Institute, 2004.
24. Poole D, Bruck M, Pipe M. Forensic Interviewing Aids: Do Props Help Children Answer Questions About Touching? *Curr Dir Psychol Sci.* 2011; 20(1):11-15.
25. National Children's Alliance. Standards for accredited members [citirano 7. svibnja 2024]. Dostupno na: http://www.nationalchildrensalliance.org/sites/default/files/download-files/NCARevisedStandardsforMembers_0.pdf
26. Faller K. Forty years of forensic interviewing of children suspected of sexual abuse, 1974–2014: Historical benchmarks. *Soc Sci.* 2014; 4(1):34-65.
27. Ajduković M. XIX. Međunarodni Kongres o zlostavljanju i zanemarivanju djece. Ljetop Soc Rada. 2012; 521-26.
28. Baugerud Astrid G, Johnson M. The NICHD Protocol: Guide to Follow Recommended Investigative Interview Practices at the Barnahus? In: Johansson S, Stefansen K., Bakketeig E, Kaldal A, editors. *Collaborating Against Child Abuse.* London: Palgrave Macmillan Cham; 2017. p. 121-143.

29. Lamb M, Orbach Y, Hershkowitz EP. A structured forensic interview protocol improves the quality and informativeness of investigative interviews with children: A review of research using the NICHD Investigative Interview Protocol. *Child Abuse Negl.* 2007; 31(11/12):1201-31.
30. Buljan Flander G. Forenzično intervjuiranje djece žrtava i svjedoka. Struktura i sadržaj NICHD protokola [citirano 16. travnja 2024]. Dostupno na: https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/DOGODKI_-_razni/2016_2_18_-_Sodno_izvedenstvo/NICHD_ppt_Unicef_v2.pdf
31. De Fruyt, F, Bockstaele M, De Greek K. Objectives in police questioning: Structure measurement and the link with personality. *Panopticon.* 2006; 1:12-30.
32. Grele R. Što je dobar intervju? *Pro Tempore.* 2016; 8(10/11):17-21.
33. Forensic Interview Solutions. P.E.A.C.E. a different approach to investigative interviewing. New York: Forensic Interview Solutions; 2009. [citirano 22. svibanj 2024.] Dostupno na: <https://www.fis-international.com/assets/Uploads/resources/PEACE-A-Different-Approach.pdf>
34. Šebek V. PEACE (PIS) model za pribavljanje iskaza. *NBP. Nauka, bezbednost, policija.* 2016; 21(1):162-85.
35. Griffiths A. An examination into the efficacy of police advanced investigative interview training? Portsmouth: University of Portsmouth; 2008.
36. Dodier O, Denault V. The Griffiths Question Map: A Forensic Tool For Expert Witnesses' Assessments of Witnesses and Victims' Statements. *J Forensic Sci.* 2017; 63(1):1-18.
37. Toth P. Comparing the NICHD and RATAAC Child Forensic Interview Approaches—Do the Differences Matter? *APSAC Advisor.* 2010; 20:1-6.

8. SAŽETAK

Forenzični intervju s djecom žrtvama kaznenih djela: pregled i analiza dosadašnjih spoznaja

Forenzičar koji obavlja intervjuiranje dužan je strogo pratiti točno određene metode i tehnike intervjuiranja kako bi intervju bio kvalitetan a informacije dovele do cilja zbog kojeg se intervju i obavlja, u ovom slučaju rasvjetljenja kaznenog djela i privođenja njegovog počinitelja pravdi. Korak dalje ispred stručnjaka je kada su subjekt njihovog intervjuiranja djeca, pogotovo djeca žrtve kaznenog djela. Radi se o posebno osjetljivoj kategoriji koja je već izložena traumatskom iskustvu pa i provedba samog intervju mora biti posebno osjetljiva. Stručnjak koji ga vodi ujedno mora poznavati i razvojne značajke djeteta, odnosno razumjeti dob djeteta koje se intervjuira, procijeniti djetetovu sposobnost razlučivanja moralnosti, pristupiti djetetu blago, pripaziti da se ne izloži dodatnom stresu a iz svega toga dobiti dobar i kvalitetan intervju. Pored toga, prostorija u kojoj se intervju obavlja mora zadovoljiti toliko mnogo detalja da bi se dijete osjećalo opušteno i ugodno, a s druge strane toliko malo detalja da intervju ne bi prerastao u igru. Samo intervjuiranje djeteta žrtve kaznenog djela mora biti podijeljeno u strogo određene faze kao što su: uvod, uspostava odnosa, ispitivanje epizodičkog pamćenja, prelazak na pitanja relevantna za slučaj, istraživanje slučaja, pauza, dobivanje nespomenutih informacija, informacije o razotkrivanju, završavanje i neutralno tematiziranje. Na kraju, kao i kod svakog forenzičnog intervjuja potrebno je provesti i evaluaciju kojom će se sagledati provedeni forenzični intervju kako bi se uočilo koje su bile prednosti a koje mane forenzičnog intervjuiranja i odrediti dobar i educiran stručnjak koji može nastaviti obavljati takve poslove jer forenzično intervjuiranje općenito, a pogotovo forenzično intervjuiranje djeteta, žrtve kaznenog djela, nije posao koji može obavljati svaki forenzičar.

Ključne riječi: forenzični intervju, metode i tehnike, protokol, faze intervjuja, evaluacija

9. ABSTRACT

Forensic interview with child victims of criminal acts: review and analysis of previous findings

The forensic scientist who conducts the interview must strictly follow the exact methods and techniques of interviewing so that the interview is of high quality and the information leads to the goal for which the interview is being conducted, in this case elucidating the crime and bringing its perpetrator to justice. A step ahead of the experts is when the subjects of their interviews are children, especially children who are victims of a criminal act. This is a particularly sensitive category that has already been exposed to a traumatic experience, so the interview itself must be particularly sensitive. The expert who leads it must also know the child's developmental characteristics, i.e. understand the age of the child being interviewed, assess the child's ability to discern morality, approach the child gently, be careful not to expose himself to additional stress, and get a good and quality interview from all of this. In addition, the room in which the interview is conducted must satisfy so many details that the child would feel relaxed and comfortable, and on the other hand, so few details that the interview would not turn into a game. Interviewing a child criminal must be divided into strictly defined phases such as: introduction, establishing rapport, examining episodic memory, moving on to questions relevant to the case, investigating the case, pauses, obtaining unmentioned information, disclosure information, closing and neutral thematizing. In the end, as with every forensic interview, it is necessary to carry out an evaluation that will look at the conducted forensic interview in order to see what were the advantages and disadvantages of forensic interviewing and to determine a good and educated expert who can continue to perform such tasks, because forensic interviewing in general, and especially forensic interviewing of a child, a victim of a criminal act, is not a job that every forensic scientist can perform.

Keywords: forensic interview, methods and techniques, protocol, interview phases, evaluation

10. ŽIVOTOPIS

Osobni podaci:

Ime i prezime	Ivan Jukić
Adresa	Runović 357 A, 21261 Runovići
Mobitel	+385993342442
e-mail	ivan.jukic879@gmail.com
Datum i mjesto rođenja	20.03.1987., Imotski, Hrvatska
Državljanstvo	Hrvatsko
Bračni status	Oženjen
Strani jezici	Engleski jezik
Informatička znanja	Microsoft office
Vozačka dozvola	B kategorija

Školovanje:

- 2001.-2005. Ekonomska škola Imotski
- 2005.-2009. Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet Split – Stručni studij, Turističko poslovanje
- 2022.-2024. Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel za forenzične znanosti – Diplomski studij forenzike, modul Forenzika i nacionalne sigurnosti

Radno iskustvo:

- lipanj - kolovoz 2011. Hotel Laurentum Tučepi- konobar
- rujanj - studeni 2012. Grad Imotski- komunalni ured grada
- od 03.08.2015. do današnjeg dana zaposlen u Ministarstvu unutarnjih poslova, Policijska uprava Splitsko – Dalmatinska, Postaja granične policije Imotski

Komunikacijske vještine:

Dobre komunikacijske vještine stečene tijekom školovanja, komunikativan i spreman na preuzimanje odgovornosti.

Organizacijske vještine:

Sklonost timskom radu, otpornost na rad pod pritiskom, pozitivan pristup situacijama.

Poslovne vještine:

Odgovornost prema radu, dobre organizacijske vještine, sklonost timskom radu, poštivanje hijerarhije.

11. IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

SVEUČILIŠTE U SPLITU

Sveučilišni odjel za forenzične znanosti

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, Ivan Jukić, izjavljujem da je moj diplomski rad pod naslovom **Forenzični intervju s djecom žrtvama kaznenih djela: pregled i analiza dosadašnjih spoznaja** rezultat mog vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i na popisu literature. Nijedan dio ovoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan bez citiranja i ne krši ničija autorska prava.

Izjavljujem da nijedan dio ovoga rada nije iskorišten u nijednom drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Split, 18.06.2024.godine

Potpis studenta:

